

การวิเคราะห์บริบทแวดล้อมที่มีความสัมพันธ์ต่อการวินิจฉัยความผิดฐานดูหมิ่น
ตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 393: ศึกษาจากคำพิพากษาศาลฎีกา
Analysis of Environmental Context in Adjudicating Insult Offenses under
Section 393 of Thai Penal Code: A Study of Supreme Court Judgments

อภิชัย วิลาวรรณ¹ และอธีวัฒน์ อภิรัตน์ธนารัฐ²

Apichai Wilawan¹ And Athiwat Abhiratthanarath^{2*}

รับบทความ (Received) : 21 สิงหาคม 2568

แก้ไขบทความ (Revised) : 11 กุมภาพันธ์ 2569

รับตีพิมพ์ (Accepted) : 19 กุมภาพันธ์ 2569

¹ อาจารย์, คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏราชชนครินทร์ อำเภอเมือง จังหวัดฉะเชิงเทรา 24000

² อาจารย์, คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏราชชนครินทร์ อำเภอเมือง จังหวัดฉะเชิงเทรา 24000

¹ Lecturer, Faculty of Humanities and Social Sciences, Rajabhat Rajanagarindra University, Muang, Chachoengsao, 24000

² Lecturer, Faculty of Humanities and Social Sciences, Rajabhat Rajanagarindra University, Muang, Chachoengsao, 24000

* Corresponding author: Athiwat Abhiratthanarath, E-mail address: athiwat.abh@mail.rru.ac.th

บทคัดย่อ

ในยุคที่สังคมเปิดกว้างด้านเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นทำให้การกระทำความผิดฐานดูหมิ่นตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 393 ขยายตัวเพิ่มมากขึ้น การตระหนักรู้ถึงบริบทแวดล้อมอันเป็นปัจจัยส่งเสริมให้การกระทำเข้าข่ายความผิดฐานดูหมิ่นจึงมีความสำคัญต่อการปฏิบัติงานของนักกฎหมายและประชาชนผู้อยู่ภายใต้บังคับของกฎหมาย แต่ทว่ายังไม่ปรากฏการศึกษาอิทธิพลของบริบทแวดล้อมที่ส่งผลต่อการวินิจฉัยความผิดฐานดูหมิ่นอย่างรอบด้านและเป็นระบบ การวิจัยเชิงคุณภาพฉบับนี้จึงมีวัตถุประสงค์หลักในการศึกษาวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างบริบทกับองค์ประกอบทางกฎหมาย และจัดทำแนวทางสำหรับการพิจารณาความผิดฐานดูหมิ่นที่คำนึงถึงบริบทสำคัญ โดยใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหาจากคำพิพากษาศาลฎีกาจำนวน 65 คดีที่มีประเด็นวินิจฉัยเกี่ยวกับความผิดฐานดูหมิ่นตามมาตรา 393 ร่วมกับกรอบแนวคิดทางกฎหมายอาญา ผลการศึกษาพบว่า ศาลมิได้วินิจฉัยโดยพิจารณาเฉพาะความหมายของถ้อยคำ แต่คำนึงถึงบริบทแวดล้อมที่เกี่ยวข้องด้วย โดยสามารถจำแนกบริบทที่มีอิทธิพลต่อการวินิจฉัยได้ 8 ประการ ได้แก่ ความหมายของถ้อยคำ ความรุนแรงของภาษา วิธีการเผยแพร่ ระยะห่างระหว่างคู่กรณี การโต้ตอบระหว่างคู่กรณี สถานะของผู้เสียหาย ความเสียหายต่อชื่อเสียง และเจตนาของผู้กล่าว ศาลมีแนวโน้มให้ความสำคัญสูงสุดกับความหมายของถ้อยคำและเจตนาของผู้กล่าว รองลงมาคือ สถานะผู้เสียหาย วิธีการเผยแพร่ ความรุนแรงของภาษา และความเสียหายต่อชื่อเสียง ส่วนการโต้ตอบระหว่างคู่กรณีและระยะห่างระหว่างคู่กรณีมีบทบาทหลักในการกระทำไม่มีความผิดในบางกรณี ผลการศึกษานี้นำไปสู่การจัดทำแนวทางเบื้องต้นสำหรับการพิจารณาความผิดฐานดูหมิ่นตามมาตรา 393 ซึ่งเป็นแนวทางใหม่ที่สังเคราะห์จากคำพิพากษาศาลฎีกาสามารถประยุกต์ใช้เป็นประโยชน์ต่อการวินิจฉัยคดีและสร้างความตระหนักรู้เกี่ยวกับพฤติกรรมที่เข้าข่ายการดูหมิ่นให้แก่ประชาชน

คำสำคัญ: การวินิจฉัยคดี, ดูหมิ่น, บริบท

Abstract

The current expansion of societal openness to freedom of expression has led to a significant increase in insult accusations under Section 393 of the Criminal Code. Recognizing contextual factors that impact whether conduct constitutes an insult offense is critical for legal professionals and civilians under the law. Nonetheless, extensive systematic study on how environmental factors affect the adjudication of insult offenses is absent. This qualitative study aims to analyze the relationship between contextual circumstances and legal components, and to propose a preliminary guideline for adjudicating insult offenses under Section 393 by considering important contextual factors. The study employs text analysis of 65 Supreme Court decisions addressing insult offenses under Section 393, which incorporate criminal law doctrines. According to research findings, courts make decisions based on more than just literal word definitions but also on important environmental factors. The study finds eight contextual elements that influence judicial decision-making: word meaning, language roughness, dissemination methods, distance between parties, reciprocal engagement, victim status, reputational damage, and speaker intention. Courts treat word meaning and speaker intention as decisive factors; victim status, dissemination methods, language roughness and reputational damage as supporting factors; while reciprocal engagement and distance between parties may operate as negating factors that render the conduct non-criminal in a number of cases. These research findings contribute to establishing preliminary recommendations for judging insult accusations under Section 393, provide practical applications for case adjudication, and raise public knowledge of conduct that may constitute insulting behavior.

Keywords: Case Adjudication, Insult, Context

บทนำ (Introduction)

เสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นเป็นหลักการพื้นฐานที่สำคัญในระบบประชาธิปไตย ยิ่งในยุคปัจจุบันที่สื่อสังคมออนไลน์มีบทบาทสำคัญในฐานะเป็นพื้นที่แลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร และเป็นพื้นที่ที่ทำให้เกิดการแสดงออกซึ่งความคิดเห็นในประเด็นต่าง ๆ อย่างหลากหลาย แต่เป็นที่ยอมรับว่าการแสดงออกซึ่งความคิดเห็นของบุคคลในบางสถานการณ์อาจไม่เป็นไปในทางสร้างสรรค์เสมอไป การแสดงออกด้วยถ้อยคำที่ไม่เหมาะสมหรือพาดพิงผู้อื่นจนทำให้ได้รับความเสียหาย ย่อมเข้าข่ายความผิดตามกฎหมายอาญาได้หลายลักษณะ เช่น ดูหมิ่น หมิ่นประมาท หรือข่มขู่ ซึ่งปรากฏในรายงานข่าวของสื่อมวลชนอย่างสม่ำเสมอ ดังตัวอย่างกรณีนี้กรรงท่านหนึ่งที่ได้แสดงความคิดเห็นทางการเมืองด้วยถ้อยคำไม่สุภาพ โดยเข้าใจว่าคำพูดของตนเป็นถ้อยคำแสดงความคิดเห็นโดยสุจริตอันเป็นสิทธิที่ประชาชนจะกระทำได้ เป็นเหตุให้ถูกดำเนินคดีและเสียค่าปรับในข้อหา ดูหมิ่นด้วยการโฆษณา ตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 393 [1] กรณีดังกล่าวนี้สะท้อนให้เห็นว่าประชาชนทั่วไปรวมทั้งบุคคลสาธารณะบางส่วนยังขาดความรู้ความเข้าใจในขอบเขตของเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็น และพฤติกรรมที่เข้าข่ายความผิดอาญาฐานดูหมิ่นอย่างเพียงพอ

การดูหมิ่นเป็นการแสดงออกอันก้าวร้าว [2] ที่แสดงออกผ่านคำพูด การกระทำ ท่าทาง หรือด้วยวิธีอื่นใด อันอาจส่งผลกระทบต่อสภาพจิตใจและชื่อเสียงของผู้ถูกระทำ และในบางครั้งการดูหมิ่นที่กระทำโดยผู้คนจำนวนมากซึ่งกระทำต่อบุคคลใดบุคคลหนึ่งในพื้นที่สื่อสังคมออนไลน์ ก็เข้าข่ายเป็นการรังแกบนสื่อสังคมออนไลน์ (Cyberbullying) ทำให้ผู้ถูกระทำได้รับผลกระทบทางจิตใจและทางสังคมอย่างรุนแรง การดูหมิ่นจึงถูกบัญญัติเป็นความผิดทางอาญาในหลายรัฐ [3] โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อควบคุมการแสดงออกอันก้าวร้าว และคุ้มครองเกียรติยศ (honor) และศักดิ์ศรี (dignity) ของผู้ถูกระทำ [4] แม้จะมีได้กระทบต่อเกียรติอย่างร้ายแรงดังเช่นความผิดฐานหมิ่นประมาท แต่การบัญญัติความผิดฐานดูหมิ่นก็มีส่วนช่วยให้การคุ้มครองเกียรติตามกฎหมายอาญามีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น [5] เนื่องจากเกียรติเป็นคุณค่าพื้นฐานที่มีอยู่ในตัวมนุษย์ทุกคนที่เรียกว่า ศักดิ์ศรี ความเป็นมนุษย์ การละเมิดเกียรติจึงเป็นการละเมิดศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์รูปแบบหนึ่ง อันควรกำหนดเป็นความผิดทางอาญา [6] ในประเทศไทยบัญญัติการกระทำความผิดอาญาฐานดูหมิ่นไว้ในประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 393 ซึ่งบัญญัติว่า “ผู้ใดดูหมิ่นผู้อื่นซึ่งหน้าหรือด้วยการโฆษณา ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินหนึ่งเดือนหรือปรับไม่เกินหนึ่งพันบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ”

ความผิดฐานดูหมิ่นตามประมวลกฎหมายอาญามาตรา 393 มีองค์ประกอบภายนอก ได้แก่

1. การกระทำเป็นการดูหมิ่นผู้อื่น คำว่า ดูหมิ่น หมายถึง การกระทำที่ผู้กระทำแสดงความรู้สึกต่อผู้ถูกระทำในลักษณะเป็นการดูถูกเหยียดหยาม หรือสบประมาท [7] อาจเป็นการกระทำโดยกล่าววาจา กริยาท่าทาง เขียนข้อความหรือใช้ภาพล้อเลียนเสียดสี [8] ที่ทำให้ผู้อื่นรู้สึกถูกดูถูกเหยียดหยาม หรือเสียเกียรติ ซึ่งไม่จำเป็นต้องมุ่งต่อการทำให้เสื่อมเสียชื่อเสียงดังเช่นความผิดฐานหมิ่นประมาทตามมาตรา 326 [9] แต่ต้องเป็นการลดคุณค่าของผู้ถูกดูหมิ่น [10]

2. กระทำในพฤติการณ์ใดพฤติการณ์หนึ่งในสองกรณีนี้ ได้แก่ 2.1) การดูหมิ่นผู้อื่นซึ่งหน้าเป็นการดูหมิ่นผู้เสียหายที่อยู่ในบริเวณใกล้เคียงจนอาจก่อเหตุร้ายต่อกันได้ทันทีที่มีการดูหมิ่น [11] หรือ 2.2) การดูหมิ่นด้วยการโฆษณาเป็นการดูหมิ่นที่กระทำให้แพร่หลายออกไปเป็นวงกว้าง [12] ซึ่งไม่ว่าจะเป็นการดูหมิ่นในลักษณะใดก็ตาม

องค์ประกอบภายในของความผิดฐานดูหมิ่น คือ ผู้กระทำต้องมีเจตนาในการกระทำตามหลักกฎหมายอาญาจึงจะเป็นความผิด [13]

ความผิดฐานดูหมิ่นมีลักษณะเฉพาะที่มักปรากฏการกระทำความผิดด้วยการกล่าววาจาหรือการใช้ถ้อยคำ การวินิจฉัยว่าถ้อยคำใดสื่อความหมายไปในทางดูหมิ่น จำต้องตีความในมิติทางภาษาศาสตร์ให้ทราบแน่ชัดว่าผู้พูดต้องการสื่อความหมายจากถ้อยคำไปยังผู้ฟังอย่างไร ในทางวัจนปฏิบัติศาสตร์ (Pragmatics) ความหมายของถ้อยคำที่ผู้พูดต้องการสื่อไปยังผู้ฟังอาจไม่ใช่ความหมายโดยตรง (literal meaning) ถ้อยคำอาจมีความหมายโดยอ้อมหรือความหมายโดยนัย (non-literal meaning) ที่ผู้พูดแฝงความหมายอื่นเพื่อใช้ในวัตถุประสงค์ต่าง ๆ เช่น เปรียบเทียบ ประชดประชัน หรือเน้นย้ำความรู้สึก [14] การทำความเข้าใจความหมายของการสื่อสารจึงต้องอาศัยการตีความหรือการอนุมานทั้งในทางภาษาและจากบริบท (context) ที่แวดล้อมถ้อยคำนั้น [15][16] การพิจารณาถึงบริบทย่อมเป็นประโยชน์ต่อการตีความและการทำความเข้าใจถ้อยคำดูหมิ่นและเจตนาของผู้กระทำอย่างมีระบบ ในด้านการตีความและปรับใช้กฎหมาย ด้วยความผิดฐานดูหมิ่นมีความสัมพันธ์อย่างแน่นแฟ้นกับการใช้ภาษาและบริบทแห่งการกระทำ การวินิจฉัยองค์ประกอบความผิดฐานดูหมิ่น ไม่ว่าจะเป็น “การดูหมิ่นผู้อื่น” “ซึ่งหน้า” หรือ “ด้วยการโฆษณา” รวมถึงการวินิจฉัยถึงเจตนาที่เป็นองค์ประกอบภายใน ยิ่งควรต้องอาศัยการพิจารณาบริบทที่เป็นสถานการณ์แวดล้อมในคดี ซึ่งเป็นตัวแปรที่มีอิทธิพลต่อการกำหนดทิศทางของการวินิจฉัยองค์ประกอบนั้น ๆ เช่น การวินิจฉัยว่าเป็นการกระทำซึ่งหน้าหรือไม่ บริบทเรื่องระยะห่างระหว่างคู่กรณีจัดเป็นตัวแปรที่สำคัญ หากบริบทในคดีชี้ว่าคู่กรณีห่างกันโดยระยะทางหรือผู้เสียหายอยู่ไม่ได้อยู่ในบริเวณที่เกิดเหตุ ย่อมมีแนวโน้มในการวินิจฉัยว่าไม่เป็นการกระทำซึ่งหน้า (คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 3711/2557)

บริบทในฐานะข้อมูลภูมิหลังอันเป็นต้นทุนในการทำความเข้าใจถ้อยคำที่สื่อสารและเป็นตัวแปรที่ช่วยในการกำหนดทิศทางของการวินิจฉัยองค์ประกอบทางกฎหมาย แสดงให้เห็นถึงความสำคัญของบริบทต่อการวินิจฉัยความผิดฐานดูหมิ่น สอดคล้องกับการศึกษาของสุรัสวดีและพลสิทธิ์ [17] ที่เสนอแนะให้วินิจฉัยความผิดฐานดูหมิ่นโดยพิจารณาถึงพฤติการณ์และบริบทแวดล้อมซึ่งมีสัมพันธ์กับองค์ประกอบทางกฎหมายในขณะกระทำความผิด อย่างไรก็ตาม ปัจจุบันยังไม่ปรากฏงานวิจัยที่ทำการศึกษาวเคราะห์บริบทที่ใช้สนับสนุนการวินิจฉัยคดีอย่างเป็นระบบ ดังนั้น คณะผู้วิจัยมีความเห็นว่า หากดำเนินการศึกษาเพื่อให้ได้องค์ความรู้เกี่ยวกับบริบทแวดล้อมที่สำคัญต่อการวินิจฉัยองค์ประกอบทางกฎหมายในความผิดฐานดูหมิ่นและสามารถจัดทำแนวทางเบื้องต้นสำหรับการพิจารณาการกระทำที่เข้าข่ายความผิดฐานดูหมิ่น จะเป็นประโยชน์แก่นักกฎหมายในการวินิจฉัยการกระทำที่ต้องสงสัยว่าเข้าข่ายความผิดฐานดูหมิ่นอย่างถูกต้อง ทั้งยังเป็นประโยชน์แก่ประชาชนในการสร้างความระมัดระวังในการแสดงความคิดเห็นบนสื่อสังคมออนไลน์หรือพื้นที่สาธารณะ คณะผู้วิจัยเล็งเห็นว่าแม้การดูหมิ่นในยุคปัจจุบันอาจมีรูปแบบที่ซับซ้อนขึ้น แต่หลักในการพิจารณา

บริบทที่เกี่ยวข้องยังคงมีที่มาจากกรณีความและปรับใช้ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 393 ของศาลที่ผ่านมา ซึ่งเป็นรากฐานสำคัญที่ต้องทำความเข้าใจ จึงได้ทำการศึกษาคำพิพากษาของศาลฎีกาที่เกี่ยวข้องกับองค์ประกอบของการกระทำความผิดตามมาตรา 393 โดยละเอียด จากนั้นวิเคราะห์บริบทแวดล้อมที่มีความสัมพันธ์กับการวินิจฉัยองค์ประกอบความผิดฐานดูหมิ่นตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 393 ผลของการศึกษาสามารถจำแนกบริบทสำคัญที่มีอิทธิพลต่อการตีความและปรับใช้องค์ประกอบความผิดตามมาตรา 393 จากคำพิพากษาศาลฎีกาได้ถึง 8 ประการ นอกจากนี้ คณะผู้วิจัยได้จัดทำแนวทางเบื้องต้นสำหรับการพิจารณาการกระทำที่เข้าข่ายความผิดฐานดูหมิ่นในรูปตารางพร้อมขั้นตอนการพิจารณา โดยแนวทางดังกล่าวเป็นแนวทางใหม่ที่สังเคราะห์จากผลการวิเคราะห์คำพิพากษาศาลฎีกา เพื่อให้ผู้ปฏิบัติงานด้านกฎหมายและประชาชนใช้ตรวจสอบเบื้องต้นได้อย่างเป็นระบบ การวิจัยนี้จึงบรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ และเป็นประโยชน์ต่อผู้ศึกษากฎหมาย นักกฎหมาย และประชาชนทั่วไป

วัตถุประสงค์การวิจัย (Objective)

1. เพื่อศึกษาและจำแนกบริบทซึ่งปรากฏในคำพิพากษาของศาลฎีกาที่มีความเกี่ยวข้องกับการวินิจฉัยความผิดตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 393
2. เพื่อวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างบริบทและองค์ประกอบทางกฎหมายว่าบริบทแวดล้อมที่ปรากฏในคำพิพากษาศาลฎีกามีอิทธิพลต่อการตีความและปรับใช้องค์ประกอบทางกฎหมายอย่างไร
3. เพื่อเสนอแนะแนวทางเบื้องต้นในการพิจารณาความผิดฐานดูหมิ่นตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 393 โดยคำนึงถึงบริบทที่สำคัญ

ระเบียบวิธีการวิจัย (Methodology)

การวิจัยเรื่องนี้เป็นการศึกษาเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ใช้วิธีการวิจัยเอกสาร (Documentary Research) โดยมุ่งวิเคราะห์คำพิพากษาศาลฎีกาที่เกี่ยวข้องกับความผิดฐานดูหมิ่นตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 393 เพื่อศึกษาบริบทแวดล้อมที่มีอิทธิพลต่อการวินิจฉัยองค์ประกอบของความผิด และสังเคราะห์แนวทางเบื้องต้นสำหรับการประเมินพฤติกรรมที่อาจเข้าข่ายความผิดดังกล่าว มีรายละเอียดการวิจัย ดังนี้

1. รวบรวมเอกสารและข้อมูล

1.1 เอกสารชั้นปฐมภูมิ (Primary Document) ได้แก่ ประมวลกฎหมายอาญา กฎหมายลักษณะอาญา ร.ศ. 127 และคำพิพากษาศาลฎีกาจำนวน 65 คดี ในช่วงปี พ.ศ. 2472 - 2561 โดยรวบรวมจากฐานข้อมูลระบบสืบค้นคำพิพากษา คำสั่งคำร้องและคำวินิจฉัยศาลฎีกา ของศูนย์เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารในศาลฎีกาซึ่งเป็นแหล่งข้อมูลที่ผ่านกระบวนการกลั่นกรองและมีความน่าเชื่อถือสูง ในการสืบค้นและคัดเลือกคำพิพากษาที่มีประเด็นการวินิจฉัยเกี่ยวกับองค์ประกอบของความผิดฐานดูหมิ่น

1.2 เอกสารชั้นทุติยภูมิ (Secondary Document) ได้แก่ หนังสือ ตำรา บทความในวารสารวิชาการทั้งภาษาไทยและภาษาต่างประเทศ รวมทั้งข้อมูลจากเว็บไซต์ต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง

2. วิเคราะห์ข้อมูล นำข้อมูลที่รวบรวมตามข้อ 1 มาวิเคราะห์โดยใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) ศึกษาแนวคิด ทฤษฎี และองค์ประกอบทางกฎหมายในความผิดฐานดูหมิ่น และวิเคราะห์แจกแจงข้อมูลจากเนื้อหาคำพิพากษาศาลฎีกาทั้ง 65 ฉบับ คณะผู้วิจัยได้สกัดประเด็นที่ศาลหยิบยกขึ้นมาเป็นเหตุผลในการวินิจฉัย และจัดกลุ่มจนได้เป็นบริบทสำคัญ 8 ประการ ได้แก่ 1) ความหมายของถ้อยคำ 2) ความรุนแรงของภาษา 3) วิธีการเผยแพร่ 4) ระยะห่างระหว่างคู่กรณี 5) การโต้ตอบระหว่างคู่กรณี 6) สถานะของผู้เสียหาย 7) ความเสียหายต่อชื่อเสียง และ 8) เจตนาของผู้กล่าว จากนั้นวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างบริบทแต่ละประการกับองค์ประกอบความผิดตามกฎหมาย

3. สังเคราะห์อิทธิพลของบริบทที่มีต่อการใช้ดุลพินิจวินิจฉัยคดีของศาลและจัดทำแนวทางเบื้องต้นสำหรับการพิจารณาความผิดฐานดูหมิ่นตามมาตรา 393

ในการจัดลำดับอิทธิพลของบริบท ผู้วิจัยใช้เกณฑ์การให้น้ำหนักจากการวิเคราะห์เหตุผลที่ปรากฏในคำพิพากษาศาลฎีกา ซึ่งพิจารณาจากบทบาทของบริบทในการให้เหตุผลของศาล (role in judicial reasoning) เป็นเกณฑ์ในการจำแนกกลุ่มอิทธิพล โดยวิเคราะห์การให้เหตุผลประกอบการวินิจฉัยของศาลว่าบริบทนั้นถูกใช้เป็นเกณฑ์ชี้ขาดว่าการกระทำครบองค์ประกอบความผิดหรือไม่ หรือเป็นเพียงเหตุผลประกอบเสริมความหนักเบาในการวินิจฉัยองค์ประกอบความผิด หรือ เป็นเหตุผลที่ทำให้การกระทำไม่มีความผิด

ผลการวิจัย (Results)

จากการศึกษาแนวคิด ทฤษฎี และองค์ประกอบของกฎหมายในความผิดฐานดูหมิ่น รวมทั้งวิเคราะห์คำพิพากษาศาลฎีกาที่เกี่ยวข้องตั้งแต่ปี พ.ศ. 2472 - 2561 ได้ผลการศึกษาแบ่งออกเป็น 3 ส่วน ดังนี้

ส่วนที่ 1 บริบทสำคัญที่มีผลต่อการตีความและปรับใช้องค์ประกอบของกฎหมายมาตรา 393

ผลการศึกษาหลักกฎหมายและวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างบริบทกับองค์ประกอบทางกฎหมายที่ปรากฏในคำพิพากษาศาลฎีกาพบว่า ความผิดฐานดูหมิ่นตามมาตรา 393 เป็นความผิดที่กระทำขึ้นโดยอาศัยการใช้ภาษาและการแสดงออก ถึงกระนั้นศาลมิได้วินิจฉัยผลของคดีเพียงอาศัยการแปลความหมายของถ้อยคำหรือข้อความว่ามีความหมายในเชิงลดเกียรติลดศักดิ์ศรีของผู้เสียหายหรือไม่ แต่ใช้วิธีการวิเคราะห์บริบทและพฤติการณ์แวดล้อมที่มีความสัมพันธ์กับองค์ประกอบทางกฎหมายแบบองค์รวม แสดงให้เห็นว่ามีบริบทแวดล้อมในคดีหลายประการที่มีผลต่อการตีความและปรับใช้องค์ประกอบของกฎหมายมาตรา 393 จากการศึกษาของคณะผู้วิจัยสามารถจำแนกบริบทที่มีความเกี่ยวข้องและมีความสัมพันธ์กับการวินิจฉัยความผิดตามประมวลกฎหมายอาญามาตรา 393 ได้ 8 ประการ โดยจำแนกเป็นสามกลุ่ม ดังแสดงตามตารางที่ 1

ตารางที่ 1 กลุ่มของบริบท

กลุ่มบริบท	บริบทตามมาตรา 393	ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับการพิจารณาบริบท
1. บริบทที่เกี่ยวข้องกับภาษาที่ใช้	1. ความหมายของถ้อยคำ 2. ความรุนแรงของภาษา	ลักษณะของคำและประโยค ประกอบกับ เหตุการณ์และสถานที่เกิดเหตุ การรับรู้ และ บริบทสังคม
2. บริบทที่เกี่ยวข้องกับ สถานการณ์ในที่เกิดเหตุ	3. วิธีการเผยแพร่ 4. ระยะห่างระหว่างคู่กรณี 5. การโต้ตอบระหว่างคู่กรณี	เหตุการณ์ และสถานที่เกิดเหตุ
3. บริบทที่เกี่ยวข้องกับความรู้ ความเข้าใจร่วม และการรับรู้ทาง สังคม	6. สถานะของผู้เสียหาย 7. ความเสียหายต่อชื่อเสียง 8. เจตนาของผู้กล่าว	การตระหนักรู้ การรับรู้ร่วม ความมุ่งหมาย ภูมิหลัง และบริบทสังคม

1. กลุ่มบริบทที่เกี่ยวข้องกับภาษาที่ใช้

บริบทกลุ่มนี้ ประกอบด้วย ความหมายของถ้อยคำและความรุนแรงของภาษา ซึ่งเกี่ยวข้องกับการวิเคราะห์และทำความเข้าใจความหมายของถ้อยคำที่ผู้พูดต้องการสื่อสาร โดยอาศัยการพิจารณาจากข้อมูลลักษณะของคำและรูปภาษาที่ปรากฏอยู่ในประโยคเป็นสำคัญ ประกอบกับการพิจารณาเหตุการณ์และสถานที่เกิดเหตุ การรับรู้ของคู่กรณี และบริบทสังคม

ความหมายของถ้อยคำ

ความหมายของถ้อยคำเป็นบริบทที่ใช้ประกอบการวินิจฉัยองค์ประกอบภายนอก โดยมีบทบาทในการชี้ขาดองค์ประกอบว่า การกระทำการเป็นการดูหมิ่นผู้อื่นหรือไม่ เนื่องจากเป็นบริบทเกี่ยวกับการสื่อความหมายด้วยถ้อยคำจากผู้พูดไปยังผู้ฟัง การกระทำที่เป็นการดูหมิ่นต้องสื่อความหมายในทางลดเกียรติลดคุณค่าของผู้เสียหาย จากการศึกษาพบคำพิพากษาจำนวนมากไม่น้อยที่มีการแปลความหมายของถ้อยคำประกอบการให้เหตุผลในการวินิจฉัยคดี ความหมายของถ้อยคำจึงเป็นบริบทที่ศาลให้ความสำคัญอย่างยิ่ง ซึ่งศาลอธิบายแนวทางในการวินิจฉัยเกี่ยวกับบริบทนี้ในคำพิพากษาศาลฎีกาหลายฉบับ เช่น คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1623/2551, 8919/2552 และ 13173/2558 โดยให้หลักการพิเคราะห์ว่าถ้อยคำที่กล่าวเป็นการดูถูกเหยียดหยามสบประมาทผู้ที่ถูกกล่าว หรือเป็นการทำให้ผู้ที่ถูกกล่าวอับอายหรือไม่ตามความรู้สึกของบุคคลทั่วไป วิธีการตีความถ้อยคำว่าเป็นการดูถูกเหยียดหยามสบประมาทหรือไม่ ศาลใช้การพิจารณาบริบทแวดล้อมทั้งหมดแบบองค์รวมเพื่อเข้าถึงความหมายที่ผู้กล่าวต้องการสื่อในสถานการณ์นั้น ๆ ไม่ว่าจะเป็นรูปของภาษาสถานการณ์ในที่เกิดเหตุ และการรับรู้ของคู่กรณี จึงปรากฏคดีที่ตัดสินว่าเป็นความผิดฐานดูหมิ่นจากถ้อยคำมีความหมายนัยตรง ความหมายโดยนัย ความหมายเชิงเปรียบเทียบ และคำสแลง

ถ้อยคำมีความหมายนัยตรงเป็นการดูถูกเหยียดหยามและสบประมาทผู้เสียหาย ย่อมเป็นคำดูหมิ่นอยู่ในตัว ดังเช่น คำว่า ชั่ว ที่มีความหมายว่า เลว ทรมาน ร้าย ไม่ดี (คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 13173/2558) คำว่า ต่อแหล ที่มีความหมายว่า คนพูดเท็จ (คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 8919/2552) หรือคำว่า หน้าใจ (คำพิพากษา

ศาลฎีกาที่ 7572/2542) ในการพิจารณาคดี หากเป็นถ้อยคำดูหมิ่นที่มีความหมายนัยตรงเป็นการดูหมิ่นผู้อื่นอยู่ในตัว ศาลสามารถพิพากษาลงโทษจำเลยได้โดยโจทก์ไม่จำเป็นต้องสืบอธิบายถ้อยคำดังกล่าว เนื่องจากศาลเข้าใจความหมายชัดเจนอยู่แล้ว (คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1989/2506)

กรณีถ้อยคำอาจมีความหมายได้มากกว่าหนึ่งความหมาย อาจมีได้ทั้งความหมายนัยตรงและความหมายโดยนัย หรือถ้อยคำที่มีความหมายเชิงเปรียบเทียบ หากถ้อยคำนั้นสื่อความหมายโดยนัยเป็นการดูถูกเหยียดหยามสบประมาทผู้เสียหาย ศาลจะใช้ดุลพินิจวินิจฉัยว่าเป็นถ้อยคำดูหมิ่น เช่น การด่าว่าผู้เสียหายว่า อีเหี้ย อีสัตว์ อีควาย เป็นถ้อยคำที่เปรียบเทียบผู้เสียหายเป็นสัตว์เลื้อยคลาน สัตว์สี่เท้า ผู้กระทำความผิดฐานดูหมิ่น (คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 5257/2548)

กรณีเป็นคำสแลง อันได้แก่ ถ้อยคำหรือสำนวนที่ใช้เข้าใจกันเฉพาะกลุ่มหรือชั่วระยะเวลาหนึ่ง ไม่ใช่ภาษาที่ยอมรับกันทั่วถูกต้อง [18] คำสแลงไม่ว่าจะเป็นคำที่แปลความหมายได้ หรือแปลความหมายไม่ได้ ศาลจะพิจารณาถ้อยคำประกอบกับบริบทแวดล้อมตามพฤติการณ์แห่งกรณี เพื่อทำความเข้าใจเจตนาของผู้กล่าวว่ามีสื่อความหมายอย่างไร หากศาลเห็นว่าถ้อยคำมีสื่อความหมายในเชิงดูถูกเหยียดหยามสบประมาทผู้เสียหาย จะวินิจฉัยว่าเป็นถ้อยคำดูหมิ่นในลักษณะเดียวกับคำที่มีความหมายโดยนัยหรือความหมายเชิงเปรียบเทียบ เช่น กรณีการโฆษณาเรียกผู้เสียหายซึ่งเป็นพระภิกษุว่า จิ้งเหลน ศาลวินิจฉัยว่า คำว่า “จิ้ง” ใช้แนะนำสำหรับเรียกสัตว์เลื้อยคลาน หรือสัตว์สี่เท้าเท่านั้น เช่น จิ้งเหลน จิ้งจอก เป็นต้น คำว่า “เหลน” ก็มีนัยหมายถึงผู้เสียหายซึ่งเป็นพระภิกษุนุ่งห่มผ้าเหลือง บริบทในคดีนี้จึงสื่อความหมายว่า ผู้เสียหาย (พระภิกษุ) เป็นสัตว์เลื้อยคลาน เป็นการดูหมิ่นผู้เสียหาย (คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 834/2510)

ในการพิจารณาคดี ถ้อยคำที่มีความหมายโดยนัยฟังแล้วไม่เข้าใจ หรือฟังแล้วแปลเป็นสองแง่ได้ ถือเป็นคำพิเศษที่โจทก์จะต้องนำเสนอต่อศาลว่าคำดังกล่าวมีความหมายอย่างไร ศาลจึงจะพิพากษาลงโทษจำเลยฐานดูหมิ่นได้ (คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1989/2506)

คณะผู้วิจัยทำการรวบรวมถ้อยคำและข้อความที่ศาลฎีกาเคยวินิจฉัยไว้ว่ามีความหมายในเชิงดูหมิ่นเพื่อใช้เป็นแนวทางสำหรับการวินิจฉัย ดังแสดงในตารางที่ 2

ตารางที่ 2 ถ้อยคำและข้อความที่มีความหมายในทางดูหมิ่น

ที่	ถ้อยคำดูหมิ่น	เลขคำพิพากษา	ที่	ถ้อยคำดูหมิ่น	เลขคำพิพากษา	ที่	ถ้อยคำดูหมิ่น	เลขคำพิพากษา
1	ผู้หญิงชั่ว	13173/2558	15	เอาควยดำไปที่อีหีคัน	3324/2529	29	อีหน้าหมู	2089/2511
2	ต่อแหล	8919/2552	16	ไอ้ท่า	3800/2527	30	ควักเอากระดูกพ่องกระดูกแม่มีงเจ็ดชั่วโคตรมาสู้กับกู	2089/2511
3	ไอ้ทนายเฮงชวย	1623/2551	17	หน้าผี	10/2527	31	จิ้งเหลน	834/2510

ที่	ถ้อยคำดูหมิ่น	เลข คำพิพากษา	ที่	ถ้อยคำดูหมิ่น	เลข คำพิพากษา	ที่	ถ้อยคำดูหมิ่น	เลข คำพิพากษา
4	อึเหี้ย	5257/2548 4579/2530 445/2522	18	หน้าเปรด	10/2527	32	กูไม่เอามึงให้ เสียน้ำ	1989/2506
5	อีสัตว์	5257/2548 4579/2530 445/2522	19	มารศาสนา	3226/2525	33	อิหน้าหัวควย	1989/2506
6	อึควาย	5257/2548	20	อีดอก	2102/2521	34	จะเตะให้ตกกฏ ให้หมดเลย	1765/2506
7	ไอหน้าโง่	7572/2542	21	เดินผ่านหน้า ร้านเมื่อไร จะ ถอดรองเท้าตบ หน้าสักทีเสีย เท่าไรก็ยอม	1105/2519	35	อายลูกกระโปก อัยการ อัยการ เป็นพอมัน	1398/2506
8	แย่งผ้า	3725/2538	22	กระจอก	2324/2518	36	อายเย็ดแม่	1398/2506
9	ไอระยำ	1631/2538	23	เฮงขวย	2324/2518	37	แต่งตัวสวยงาม อยากล่าสักที	272 - 273/2505
10	ทำงานไม่ รับผิดชอบ	6624/2537	24	อีสัตว์ เดี่ยวตบ เสียนี้	2220/2518	38	เดี่ยวกูจะเตะ ลงกฏให้หมด	541/2504
11	ผู้หญิงต่ำ ๆ	2256/2537	25	กูจะจับหิมึงให้ มึงดู มึงไปเล่า ใหม่ชื่อว่ากูจับ หิมึง	439/2515	39	มันเป็นหมา ชาติหมา	856 - 857/2502
12	อีดอกทอง	3324/2529 559/2490 1442/2495 1114/2479	26	อืชาติหมา	259/2514	40	อึร่อยควย	1442/2495
13	อืข้างเย็ด	3324/2529 559/2490	27	อืหมา	259/2514 2089/2511	41	โคตรพ่อโคตรแม่ อืคนมึงมีเอาที่ไป แลกชาวบ้านมา ซื้อที่	545/2479
14	อืพวกปากคั่นหีคั่น	3324/2529	28	เย็ดแม่มัน	259/2514	42	ควยหมา	545/2479

ความรุนแรงของภาษา

ความรุนแรงของภาษาเป็นบริบทเสริมสำหรับใช้สนับสนุนการวินิจฉัยองค์ประกอบภายนอกว่าการกระทำการเป็นการดูหมิ่นผู้อื่นหรือไม่ การศึกษาวิเคราะห์คำพิพากษาศาลฎีกาของคณะผู้วินิจฉัยปรากฏคำพิพากษาศาลฎีกาจำนวนมากที่ผู้กระทำความผิดถูกลงโทษฐานดูหมิ่นจากการกล่าวถ้อยคำหยาบคาย ไม่สุภาพ หรือไม่ไพเราะ เช่น ไอ้ห่า (คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 3800/2527) ไ้ระยำ (คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1631/2538) อีร้อยควย (คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1442/2495) อาจกล่าวได้ว่า ถ้อยคำที่รุนแรง หยาบคาย และไม่สุภาพมีแนวโน้มที่จะเป็นถ้อยคำดูหมิ่น แต่ก็หาเป็นเช่นนั้นเสมอไปไม่ เมื่อทำการวิเคราะห์เรื่องความรุนแรงของภาษาต่อการใช้ดุลพินิจของศาลจะพบว่า แท้จริงแล้วความรุนแรงของภาษาที่ใช้เป็นบริบทที่มีความสำคัญไม่มากนักในการวินิจฉัยว่าถ้อยคำเป็นคำดูหมิ่นหรือไม่ เพราะมิได้เป็นบริบทที่มีผลชี้ขาดในตัวเอง แต่ใช้พิจารณาสนับสนุนบริบทความหมายของถ้อยคำ เพื่อแสวงหาความหมายที่แท้จริงของถ้อยคำที่ผู้กล่าวต้องการสื่อสารว่าเป็นการดูถูกเหยียดหยาม สบประมาท หรือทำให้อับอายหรือไม่ กรณีคำหยาบคายที่ศาลวินิจฉัยว่าเป็นคำดูหมิ่นจึงล้วนแล้วแต่เป็นคำที่มีความหมายในเชิงดูถูกเหยียดหยามสบประมาทในตัวทั้งสิ้น ดังเช่น กรณีคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 2102/2521 คำว่า "อีตอก" เป็นคำหยาบซึ่งสามัญชนเข้าใจชัดเจนว่า ผู้ถูกด่าเป็นหญิงไม่ดี เป็นคำดูหมิ่น หรือกรณีคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1623/2551 คำว่า "ไอ้ทนายเฮงซวย" ซึ่งหมายความว่า เอาแน่นอนอะไรไม่ได้ คุณภาพต่ำ ไม่ดี ไม่เพียงเป็นคำไม่สุภาพ แต่มีความหมายดูถูกเหยียดหยามผู้เสียหายโดยตรง จึงเป็นคำดูหมิ่น ในทางกลับกันคำหยาบคายไม่สุภาพแต่ไม่มีนัยเป็นการดูถูกเหยียดหยามสบประมาท ย่อมไม่เป็นคำดูหมิ่น เช่น คำว่า "อีหัวล้าน" เมื่อพิจารณาจากเหตุการณ์ในที่เกิดเหตุ เป็นการกล่าวด้วยอารมณ์ผิดหวังจากการที่นายจ้างไม่จ่ายค่าจ้าง ศาลเห็นว่าเป็นเพียงคำไม่สุภาพ ไม่ถึงกับเป็นการดูหมิ่น (คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 2411/2537)

คำว่า "ซักรถยี่วน" เมื่อพิจารณาจากเหตุการณ์ในที่เกิดเหตุแล้ว เป็นการกล่าวถึงการซักรถยนต์มิใช่มีความหมายถึงความประพฤติไม่ดี แต่สื่อความหมายว่าซักรถไม่เรียบร้อยในสายตาผู้พบเห็น ศาลเห็นว่าไม่เป็นความผิดฐานดูหมิ่น (คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 3176/2516) คำว่า "ถามพยานอย่างงี่ งามอย่างนั้นไม่ได้ ไม่เกี่ยวกับประเด็นอะไร" ศาลเห็นว่าเป็นถ้อยคำด่าซ้ำอันสามัญชนไม่พึงกล่าว แต่ไม่ถึงขั้นเป็นถ้อยคำดูหมิ่น (คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1902/2492) นอกจากนี้ การพูดโดยใช้คำว่า กู มึง ศาลวินิจฉัยว่าเป็นข้อความที่หยาบคายไม่สุภาพ แต่หากไม่มีข้อความที่มุ่งดูหมิ่นผู้เสียหาย ไม่ถือเป็นความผิดฐานดูหมิ่น (คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 388/2505)

2. กลุ่มบริบทที่เกี่ยวข้องกับสถานการณ์ในที่เกิดเหตุ

บริบทกลุ่มนี้ประกอบด้วยวิธีการเผยแพร่ ระยะห่างระหว่างคู่กรณี และการโต้ตอบระหว่างคู่กรณี ซึ่งเกี่ยวข้องกับการวิเคราะห์บริบททางกายภาพที่มีอิทธิพลต่อการวินิจฉัยผลของคดี โดยอาศัยการพิจารณาจากข้อมูลแวดล้อมที่เป็นพฤติการณ์ทางกายในคดี ได้แก่ เหตุการณ์ในที่เกิดเหตุ และสถานที่เกิดเหตุ

วิธีการเผยแพร่

วิธีการเผยแพร่ถ้อยคำดูหมิ่นเป็นบริบทสำคัญสำหรับใช้ประกอบการวินิจฉัยองค์ประกอบภายนอกในส่วนพฤติการณ์ของการกระทำว่าเป็นการกระทำซึ่งหน้าหรือกระทำด้วยการโฆษณา การจำแนกระหว่างการดูหมิ่นผู้อื่นซึ่งหน้ากับการดูหมิ่นผู้อื่นด้วยการโฆษณานั้น ในบริบทที่เป็นการกล่าวให้รับรู้แก่ผู้เสียหาย โดยผู้เสียหายอยู่ในบริเวณใกล้เคียง ศาลวินิจฉัยว่าเป็นการดูหมิ่นผู้อื่นซึ่งหน้า เช่น กล่าวคำด่าให้ผู้ถูกด่าได้ยินยอมเป็นความผิดแล้วโดยไม่จำเป็นต้องด่าโดยหันหน้าหากัน (คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 856 - 857/2502) ส่วนในบริบทที่ผู้กล่าวเผยแพร่ถ้อยคำดูหมิ่นให้แพร่หลายออกไปทำให้ผู้อื่นนอกเหนือจากผู้เสียหายได้รับรู้ถึงการดูหมิ่น ศาลวินิจฉัยว่าเป็นการดูหมิ่นผู้อื่นด้วยการโฆษณา ดังเช่น ลงโฆษณาถ้อยคำดูหมิ่นในหนังสือพิมพ์ (คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 834/2510, 1105/2519) กล่าววาจาต่อหน้าประชาชน (คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 311/2491) ด่าข้างศาลาโรงธรรมในที่ประชุมชน (คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1114/2479) ทั้งนี้ ไม่ว่าผู้เสียหายจะได้ยินหรือได้รับรู้ถ้อยคำในขณะที่กล่าวหรือไม่ ก็เป็นดูหมิ่นด้วยการโฆษณาได้ (คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 546/2472) ในการพิจารณาคดี โจทก์ต้องบรรยายรายละเอียดเกี่ยวกับบุคคลให้ศาลเข้าใจว่าคดีมีบริบทเรื่องวิธีการเผยแพร่ถ้อยคำดูหมิ่นอย่างไร หากจะให้ศาลลงโทษจำเลยในความผิดฐานดูหมิ่นด้วยการโฆษณา จำต้องบรรยายถึงพฤติการณ์ที่จำเลยดูหมิ่นผู้อื่นต่อบุคคลหลายคนอันเข้าในลักษณะการโฆษณา โดยไม่ถึงกับต้องบรรยายว่าจำเลยกล่าวคำดูหมิ่นต่อหน้าบุคคลรวมทั้งสิ้นกี่คน และเป็นใครบ้าง (คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1053/2507)

ระยะห่างระหว่างคู่กรณี

ระยะห่างระหว่างคู่กรณีเป็นบริบทที่ใช้ประกอบการวินิจฉัยองค์ประกอบภายนอกในส่วนพฤติการณ์ของการกระทำว่าเป็นการกระทำซึ่งหน้าหรือไม่ ซึ่งอาจมีผลต่อการวินิจฉัยในเชิงหักล้างทำให้การกระทำไม่เป็นความผิดฐานดูหมิ่นผู้อื่นซึ่งหน้าได้ เนื่องจากบทบัญญัติมาตรา 393 มีเจตนารมณ์ป้องกันเหตุร้ายที่อาจเข้าถึงตัวกันทันทีที่มีการกล่าวดูหมิ่น ผู้กระทำจึงต้องกล่าวซึ่งหน้าผู้เสียหายตามนัยที่ได้อธิบายไว้ในคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 3711/2557 จากการศึกษาพบว่า ระยะห่างระหว่างคู่กรณีสามารถใช้วิเคราะห์พฤติการณ์ว่าเป็นการกระทำซึ่งหน้าหรือไม่ โดยพิจารณาจากระยะห่างระหว่างคู่กรณีประกอบกับวิธีการที่ใช้สื่อสารถ้อยคำ หากพบว่าคู่กรณีอยู่ห่างกันจนผู้เสียหายไม่สมควรจะได้รับรู้ถ้อยคำในบริเวณที่เกิดเหตุ จะส่งผลหักล้างให้การกระทำไม่เป็นความผิดฐานดูหมิ่นซึ่งหน้า ดังเช่น การส่งข้อความดูหมิ่นทางจดหมายโดยคนส่งคนรับอยู่คนละที่กันและจดหมายไปถึงต่างวันเวลาไม่เป็นการดูหมิ่นซึ่งหน้า (คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 110/2516) กล่าวถ้อยคำดูหมิ่นผ่านโทรศัพท์โดยคู่กรณีอยู่กันคนละอำเภอ ไม่เป็นความผิดฐานดูหมิ่นซึ่งหน้า (คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 3711/2557) กล่าวต่อบุคคลที่สามโดยที่ผู้เสียหายไม่ได้อยู่ในที่เกิดเหตุ ไม่เป็นความผิดฐานดูหมิ่นซึ่งหน้า (คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 256/2509) ในทางกลับกัน แม้ผู้เสียหายจะอยู่ห่างจากผู้กระทำและเป็นการกล่าวลับหลัง หากปรากฏว่ายังอยู่ในบริเวณเดียวกันซึ่งผู้เสียหายสมควรจะได้รับรู้ถ้อยคำนั้นในเวลาที่กำลังจะเข้าลักษณะการดูหมิ่นซึ่งหน้า ดังกรณีคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 856 - 857/2502 จำเลยเดินพันโจทก์ไปสามวาแล้วจึงด่า ผู้ถูกด่าได้ยิน เป็นความผิดแล้ว

มีข้อสังเกตว่า แม้บริบทข้อนี้เป็นเรื่องที่ต้องยกขึ้นพิจารณา แต่ผลของคำวินิจฉัยขึ้นอยู่กับความคำว่า ซึ่งหน้า ของผู้พิพากษาที่วินิจฉัยคดี ซึ่งปรากฏแนวทางที่ต่างกันในการตีความผ่านโทรศัพท์ โดยคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 20593/2556 วินิจฉัยว่าเป็นความผิดฐานดูหมิ่นซึ่งหน้า แต่คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 3711 / 2557 วินิจฉัยในทางตรงกันข้ามว่าไม่เป็นการดูหมิ่นซึ่งหน้า

การโต้ตอบระหว่างคู่กรณี

พฤติกรรมการกล่าวถ้อยคำดูหมิ่นโต้ตอบกันระหว่างคู่กรณีเป็นบริบทที่ใช้ประกอบการวินิจฉัยองค์ประกอบภายนอกกว่าการกระทำการดูหมิ่นผู้อื่นหรือไม่ และมีผลต่อการวินิจฉัยเรื่องอำนาจฟ้องในฐานะความเป็นผู้เสียหายโดยนิตินัย จึงจัดเป็นอีกบริบทหนึ่งที่มีผลหักล้างทำให้การกระทำไม่มีความผิดฐานดูหมิ่นตามที่ศาลได้วางหลักการวินิจฉัยไว้ในคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 559/2490, 863/2497, 78 - 79/2502 และ 1420/2534 ว่า ความผิดฐานดูหมิ่นซึ่งหน้านั้นกฎหมายประสงค์จะลงโทษผู้ที่ดูหมิ่นผู้อื่นซึ่งหน้าแต่ฝ่ายเดียว โดยที่ผู้ถูกดูหมิ่นนั้นมิได้กล่าวถ้อยคำดูหมิ่นโต้ตอบด้วย ไม่ใช่เรื่องต่างฝ่ายต่างสมัครใจทะเลาะด่ากัน ดังนั้นหากผู้กระทำและผู้เสียหายกล่าวถ้อยคำดูหมิ่นโต้ตอบกัน ศาลจะวินิจฉัยว่าผู้กระทำไม่มีความผิดฐานดูหมิ่น และยังส่งผลให้โจทก์ไม่มีอำนาจฟ้องเพราะไม่มีฐานะเป็นผู้เสียหายด้วย (คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 78 - 79/2502) ดังเช่นคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 676/2521 การที่จำเลยทะเลาะวิวาทกับผู้อื่นและต่างคนต่างด่ากันว่า อีเหี้ย ดังนั้นการกระทำของจำเลยย่อมไม่มีความผิดฐานดูหมิ่นผู้อื่นซึ่งหน้า

3. กลุ่มบริบทที่เกี่ยวข้องกับความรับรู้ความเข้าใจร่วม และการรับรู้ทางสังคม

บริบทกลุ่มนี้ประกอบด้วยสถานะของผู้เสียหาย ความเสียหายต่อชื่อเสียง และเจตนาของผู้กล่าว ซึ่งเกี่ยวข้องกับการวิเคราะห์ความรู้ โดยอาศัยการพิจารณาจากข้อมูลแวดล้อมในด้านความคิด ความตระหนักรู้ ความมุ่งหมาย ภูมิหลังของคู่กรณี ผลกระทบทางสังคม การรับรู้ทางสังคม วัฒนธรรมท้องถิ่น และบริบทของสังคม

สถานะของผู้เสียหาย

สถานะของผู้เสียหายเป็นบริบทเสริมสำหรับใช้สนับสนุนการวินิจฉัยองค์ประกอบภายนอกกว่าการกระทำการดูหมิ่นผู้อื่นหรือไม่ การศึกษาพบว่าสถานะของผู้เสียหายเป็นบริบทที่มีผลในทางสนับสนุนช่วยเพิ่มน้ำหนักให้มีแนวโน้มเข้าข่ายเป็นถ้อยคำดูหมิ่นต่อผู้เสียหายได้ง่ายขึ้น โดยเพ่งเล็งที่ความอ่อนไหวของสถานะของบุคคล หากผู้เสียหายมีสถานะสำคัญทางสังคมหรือเป็นบุคคลที่ประชาชนทั่วไปถือว่าควรเคารพกว่าบุคคลธรรมดา เช่น พระสงฆ์หรือนักบวช ข้อความที่กล่าวโดยไม่สุภาพก็อาจมีแนวโน้มที่จะกระทบเกียรติของบุคคลนั้นและเข้าข่ายคำดูหมิ่นได้ง่ายกว่าการกล่าวกับผู้เสียหายซึ่งเป็นบุคคลทั่วไป ดังกรณีคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 541/2504 (ประชุมใหญ่) วินิจฉัยว่า ถ้อยคำที่จำเลยกล่าวต่อสามเณรซึ่งหน้าว่า “ถ้าไม่ไป เดี่ยวกูจะเตะลงกุฏิให้หมด” นั้นเป็นถ้อยคำที่จำเลยมิได้กล่าวแก่บุคคลที่มีฐานะต่ำกว่า แต่ได้กล่าวแก่สามเณรซึ่งเป็นบุคคลที่ประชาชนทั่วไปถือว่าควรเคารพกว่าบุคคลธรรมดา ฉะนั้นจึงไม่แต่เพียงจะเป็นถ้อยคำที่ไม่สุภาพและข่มขู่เท่านั้นหากเป็นการดูหมิ่น คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 10/2527 กล่าวต่อพระภิกษุซึ่งเป็นบุคคลที่ประชาชนทั่วไปถือว่าควรเคารพด้วยถ้อยคำ ว่า “พระหน้าผี พระหน้าเปรต” เป็นการดูหมิ่นซึ่งหน้า และกรณีคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1765/2506 วินิจฉัยว่า จำเลยกล่าวถ้อยคำว่า “ถ้าไม่เห็นแกผ้าเหลืองหรือไม่ใช่พระ จะเตะให้ตกกุฏิให้หมดเลย” แก่พระภิกษุซึ่งเป็น

ที่เคารพนับถือของประชาชน เป็นความผิดฐานดูหมิ่นซึ่งหน้า นอกจากนี้ ยังพบว่า การกล่าวถ้อยคำล้อแหลมหรือ ถ้อยคำล่งจะเมิดทางเพศโดยผู้เสียหายอยู่ในสถานะเป็นเพศตรงข้าม ศาลมีแนวโน้มวินิจฉัยว่าเป็นการทำให้ผู้เสียหาย อับอายและเป็นการดูหมิ่น เช่น กรณีคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 272 - 273/2505 จำเลยเป็นชายพูดต่อหน้า ผู้เสียหายที่เป็นหญิงว่า “เมียผู้ใหญ่นั่นแต่งตัวสวยงามอยากล่ำสั๊กที” ศาลฎีกาได้วินิจฉัยโดยที่ประชุมใหญ่ว่า ผู้เสียหายเป็นหญิง จำเลยเป็นชายคำที่จำเลยกล่าวและวิธีที่จำเลยกล่าว ฟังได้ว่าเป็นการดูหมิ่นผู้เสียหาย ซึ่งหน้า และคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 439/2515 จำเลยร้องด่าผู้เสียหายว่า “ออกมาซิกูจะจับหีมึงให้มึงดู” ต่อหน้าคนเดินผ่านไปมาประกอบกับผู้เสียหายเป็นหญิงสาว ทำให้ผู้เสียหายได้รับความอับอายขายหน้า จึงเป็น ถ้อยคำดูหมิ่นผู้เสียหายซึ่งหน้า

สถานะของผู้เสียหายยังมีส่วนสำคัญในการกำหนดฐานความผิดในการดำเนินคดีกับผู้กระทำ หากมีบทบัญญัติเฉพาะที่กำหนดความผิดโดยคำนึงถึงสถานะพิเศษของผู้เสียหาย ผู้กระทำต้องรับผิดชอบในฐานนั้น โดยไม่ต้องรับผิดตามมาตรา 393 อันได้แก่ ความผิดฐานดูหมิ่นประมุขของรัฐตามมาตรา 112, มาตรา 133 และมาตรา 114 ความผิดฐานดูหมิ่นเจ้าพนักงานตามมาตรา 136 ความผิดฐานดูหมิ่นศาลตามมาตรา 198 ปรากฏตัวอย่างตามคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1398/2506 ซึ่งวินิจฉัยว่า ด่าพนักงานสอบสวนด้วยถ้อยคำหยาบคายเป็นความผิดฐานดูหมิ่นเจ้าพนักงานตามมาตรา 136 และไม่เข้าบทที่จะลงโทษจำเลยฐานดูหมิ่นบุคคล ธรรมดาตามมาตรา 393 อีก

ความเสียหายต่อชื่อเสียงของผู้เสียหาย

ความเสียหายต่อชื่อเสียงเป็นอีกหนึ่งบริบทเสริมสำหรับใช้สนับสนุนการวินิจฉัยองค์ประกอบ ภายนอกว่าการกระทำเป็นการดูหมิ่นผู้อื่นหรือไม่ การศึกษาพบว่า ศาลพิเคราะห์ถึงความเสียหายต่อชื่อเสียง ของผู้เสียหายอันเป็นผลมาจากการกล่าวถ้อยคำในบางคดี เช่น กรณีผู้เสียหายได้รับความอับอายจากการดูหมิ่น ด้วยการโฆษณาทางหนังสือพิมพ์ (คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1105/2519) ซึ่งเป็นการวิเคราะห์ถึงมิติผลกระทบ ทางสังคมอันเป็นหลักฐานสะท้อนว่าผู้เสียหายถูกลดเกียรติลดคุณค่าจากถ้อยคำของผู้กระทำ อย่างไรก็ตาม แนวคำพิพากษาศาลฎีกาชี้ให้เห็นว่าบริบทนี้มิได้มีอิทธิพลสำคัญโดยตรงในการชี้ขาดว่าการกระทำเป็นความผิด ฐานดูหมิ่นหรือไม่ แต่เป็นบริบทที่ใช้พิจารณาสนับสนุนเพิ่มน้ำหนักให้ถ้อยคำมีแนวโน้มเป็นคำดูหมิ่น เนื่องจาก ความผิดฐานดูหมิ่นมุ่งต่อการกระทำที่เป็นการลดเกียรติลดคุณค่า โดยการกระทำนั้นอาจทำให้เสื่อมเสียชื่อเสียง หรือไม่ถึงขั้นทำให้ผู้เสียหายได้รับความเสียหายต่อชื่อเสียงก็ได้ ตามที่ศาลได้อธิบายไว้ในคำพิพากษาศาลฎีกา ที่ 1623/2551 ว่าถ้อยคำดูหมิ่นต้องเป็นการดูถูกเหยียดหยามสบประมาทผู้ที่ถูกกล่าวถึง หรือเป็นการทำให้ ผู้ที่ถูกกล่าวถึงอับอาย โดยไม่ต้องถึงกับเป็นการใส่ความให้ผู้อื่นเสียชื่อเสียง ถูกดูหมิ่น หรือถูกเกลียดชัง ซึ่งเป็น ความผิดฐานหมิ่นประมาทตามมาตรา 326

เจตนาของผู้กล่าว

เจตนาในการดูหมิ่นของผู้กล่าวเป็นบริบทสำคัญที่ส่งผลชี้ขาดองค์ประกอบภายในว่า ผู้กล่าวได้ กระทำด้วยเจตนาดูหมิ่นผู้เสียหายหรือไม่ แม้ผู้กล่าวได้กล่าวถ้อยคำอันมีลักษณะเป็นการดูถูก เหยียดหยาม สบประมาท หรือทำให้ผู้เสียหายอับอายก็ตาม แต่ศาลไม่ละเลยที่จะพิจารณาข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับเจตนา เช่น

การตระหนักรู้หรือความมุ่งหมายของคู่กรณีจากพฤติการณ์ในคดีด้วย หากพบว่าผู้กระทำมิได้มีเจตนากล่าวดูหมิ่นต่อผู้เสียหาย ผู้กระทำไม่ต้องรับผิดชอบดูหมิ่น ดังเช่น กรณีตามคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 259/2514 จำเลยกล่าวถ้อยคำต่อผู้เสียหายว่า "อีหนู อีชาติหมาอีหมาเย็ดแม่มัน" แต่ขณะคำผู้เสียหายอยู่ในสวนทางที่เกิดเหตุ 10 วา จำเลยไม่เห็นและไม่ทราบว่าผู้เสียหายอยู่ในสวน ได้ยินเสียงที่จำเลยด่า จำเลยมิได้ประสงค์จะให้ผู้เสียหายได้ยิน แม้จำเลยจะกล่าวดูหมิ่นผู้เสียหาย ก็หาใช่เป็นการดูหมิ่นซึ่งหน้าตามมาตรา 393 ไม่ และคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 224/2523 จำเลยนำภาพโจทก์ลงพิมพ์โฆษณาพร้อมกับผู้ต้องหาในหนังสือพิมพ์รายวัน แต่ภาพโจทก์ที่นำลงพิมพ์วันนั้นจัดวางไว้ทางตอนบนของหน้ากระดาษเป็นภาพครึ่งตัวส่วนบนแต่งกายเรียบร้อย ผิดกับภาพบุคคลอื่น ๆ และเป็นภาพของโจทก์เดี่ยว ๆ เป็นเอกเทศ ขณะเกิดเหตุโจทก์เป็นรัฐมนตรีกระทรวงมหาดไทยมีหน้าที่เกี่ยวกับการรักษาความปลอดภัยและความสงบเรียบร้อยของบ้านเมืองจึงน่าจะเป็นการเสนอภาพเพื่อให้ผู้มีหน้าที่รับผิดชอบพิจารณา ไม่มีเจตนาดูหมิ่นโจทก์

ผลการศึกษาในส่วนที่ 1 ข้างต้น เน้นย้ำให้เห็นว่า ศาลวินิจฉัยโดยพิเคราะห์บริบทแวดล้อม มิใช่เพียงความหมายตามพจนานุกรมของถ้อยคำ ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 393 จึงมิใช่บทบัญญัติที่สามารถปรับใช้ได้ด้วยการตีความบทบัญญัติกฎหมายเพียงเท่านั้น หากแต่ต้องพิจารณาในเชิงบริบทร่วมด้วย โดยที่แต่ละบริบทมีบทบาทและความสำคัญที่แตกต่างกัน ซึ่งเป็นที่มาของการศึกษาต่อในส่วนถัดไป

ส่วนที่ 2 อิทธิพลของบริบทต่อแนวโน้มในการวินิจฉัย

การวินิจฉัยความผิดฐานดูหมิ่นของศาลไม่อาศัยบริบทหนึ่งบริบทใดเป็นปัจจัยเพียงประการเดียว แต่อาศัยการพิจารณาแบบองค์รวมที่คำนึงถึงบริบททั้งหมดที่แวดล้อมถ้อยคำเพื่อเข้าถึงความหมายและเจตนาของผู้กล่าว รวมถึงบริบทอื่นที่เกี่ยวข้องกับองค์ประกอบทางกฎหมาย ถึงกระนั้นบริบทที่เกี่ยวข้องเหล่านี้กลับมีบทบาทและความสำคัญต่อการวินิจฉัยที่แตกต่างกัน คณะผู้วิจัยจึงได้สังเคราะห์อิทธิพลของบริบทที่ส่งผลต่อแนวโน้มการวินิจฉัยของศาลเพื่อสะท้อนให้เห็นบทบาทและน้ำหนักความสำคัญของบริบทที่แตกต่างกัน ซึ่งเป็นผลจากการจัดลำดับน้ำหนักของบริบทตามเกณฑ์ที่ระบุในระเบียบวิธีวิจัย จำแนกได้เป็น 4 กลุ่ม ได้แก่

1. บริบทที่มีอิทธิพลมากที่สุด หมายถึง บริบทที่มีผลชี้ขาดต่อการวินิจฉัยองค์ประกอบความผิดว่าครบองค์ประกอบหรือไม่
2. บริบทที่มีอิทธิพลปานกลาง หมายถึง บริบทที่ไม่ได้มีผลชี้ขาดโดยตรง แต่ศาลใช้ประกอบการประเมินความหนักเบาของการกระทำหรือใช้จำแนกฐานความผิด
3. บริบทที่มีอิทธิพลน้อย หมายถึง บริบทมิได้จำเป็นโดยตรงต่อการวินิจฉัยองค์ประกอบความผิด แต่เป็นปัจจัยที่ใช้พิจารณาประกอบบริบทอื่นเพื่อให้เห็นแนวโน้มของการกระทำ และ
4. บริบทที่มีอิทธิพลในเชิงหักล้าง หมายถึง บริบทที่ศาลใช้เพื่ออธิบายว่า การกระทำไม่ครบองค์ประกอบหรือทำให้การกระทำไม่เป็นความผิด

1. บริบทที่มีอิทธิพลมากที่สุด ได้แก่ ความหมายของถ้อยคำ และเจตนาของผู้กล่าว

บริบทกลุ่มนี้มีอิทธิพลมากที่สุดเนื่องจากเป็นปัจจัยที่ส่งผลชี้ขาดต่อการวินิจฉัยว่าการกระทำนั้นเป็นความผิดฐานดูหมิ่นหรือไม่ โดยต้องมีถ้อยคำที่มีความหมายดูหมิ่นและเจตนาดูหมิ่นควบคู่กัน ประกอบด้วย

ความหมายของถ้อยคำ เป็นบริบทที่สะท้อนว่าเป็นการกระทำที่ลดเกียรติลดคุณค่าของบุคคลอื่น ซึ่งจะได้รับการวินิจฉัยว่าเป็นการดูหมิ่น

เจตนาของผู้กล่าว ซึ่งต้องแสดงให้เห็นปรากฏว่ามีเจตนากล่าวต่อผู้เสียหายและมีเจตนากล่าวเพื่อลดเกียรติลดคุณค่า จึงจะได้รับการวินิจฉัยว่าเป็นการดูหมิ่น

2. บริบทที่มีอิทธิพลปานกลาง ได้แก่ สถานะของผู้เสียหาย และวิธีการเผยแพร่

บริบทกลุ่มนี้มีอิทธิพลปานกลางเนื่องจากมิได้เป็นบริบทที่มีผลชี้ขาดที่ทำให้การกระทำนั้นเป็นความผิดฐานดูหมิ่นหรือไม่ แต่เป็นปัจจัยที่ส่งเสริมความร้ายแรงของการดูหมิ่น และทำให้การกระทำมีแนวโน้มเป็นความผิดได้ง่ายขึ้น รวมทั้งใช้ในการจำแนกฐานความผิด ประกอบด้วย

สถานะของผู้เสียหาย เป็นบริบทเสริมที่ช่วยเพิ่มน้ำหนักให้การกระทำเป็นความผิดในกรณีที่บุคคลที่มีสถานะสำคัญทางสังคมซึ่งถูกกระทบเกียรติได้ง่าย และเสริมความร้ายแรงของการดูหมิ่นในกรณีที่บุคคลที่มีสถานะพิเศษ เช่น ประมุขของรัฐ หรือเจ้าพนักงาน

วิธีการเผยแพร่ เป็นบริบทที่ใช้จำแนกว่าเป็นความผิดฐานดูหมิ่นซึ่งหน้าหรือดูหมิ่นด้วยการโฆษณา

3. บริบทที่มีอิทธิพลน้อย ได้แก่ ความรุนแรงของภาษา และความเสียหายต่อชื่อเสียงของผู้เสียหาย

บริบทกลุ่มนี้มีอิทธิพลน้อยเนื่องจากมิได้ส่งผลชี้ขาดให้การกระทำเป็นความผิด และมีได้จำเป็นโดยตรงต่อการวินิจฉัยองค์ประกอบใดของมาตรา 393 หากแต่เป็นปัจจัยที่มีส่วนขึ้นนำให้การกระทำมีแนวโน้มไปในทิศทางที่เข้าข่ายการดูหมิ่น ประกอบด้วย

ความรุนแรงของภาษา เป็นบริบทที่ใช้พิจารณาประกอบเพื่อแสวงหาความหมายของถ้อยคำที่ผู้กล่าวต้องการสื่อสาร หากเป็นถ้อยคำที่ไม่สุภาพอาจทำให้การกระทำมีแนวโน้มเข้าข่ายการดูหมิ่นได้มากขึ้น

ความเสียหายต่อชื่อเสียงของผู้เสียหาย เป็นบริบทที่อาจใช้ประกอบการพิจารณาว่ามีแนวโน้มเป็นถ้อยคำที่ลดเกียรติลดคุณค่าหรือไม่ ทำให้การกระทำมีแนวโน้มเข้าข่ายการดูหมิ่น

4. บริบทที่มีอิทธิพลในเชิงหักล้างให้การกระทำไม่เป็นความผิด ได้แก่ การโต้ตอบระหว่างคู่กรณี และระยะห่างระหว่างคู่กรณี

บริบทกลุ่มนี้มีอิทธิพลในเชิงหักล้างโดยเป็นปัจจัยที่ส่งผลให้การกระทำไม่เป็นความผิดฐานดูหมิ่น ประกอบด้วย

การโต้ตอบระหว่างคู่กรณี เป็นบริบทที่ทำให้ผู้เสียหายไม่มีฐานะเป็นผู้เสียหายโดยนิตินัยและผู้กระทำไม่มีความผิด

ระยะห่างระหว่างคู่กรณี เป็นบริบทที่อาจแสดงให้เห็นได้ว่าคู่กรณีไม่อยู่บริเวณใกล้เคียงกัน และสะท้อนว่าไม่เป็นการกระทำซึ่งหน้า

อิทธิพลและบทบาทของบริบทข้างต้น ช่วยให้ผู้วินิจฉัยตระหนักถึงน้ำหนักของบริบทแต่ละกลุ่มที่มีต่อการใช้ดุลพินิจวินิจฉัยความผิดตามมาตรา 393 และเป็นพื้นฐานความคิดที่สำคัญในการประเมินพฤติกรรมตามแนวทางเบื้องต้นสำหรับการพิจารณาความผิดฐานดูหมิ่นที่คณะผู้วิจัยจะได้นำเสนอในตอนที่ 3

ส่วนที่ 3 ข้อเสนอแนะทางเบื้องต้นสำหรับการพิจารณาความผิดฐานดูหมิ่นตามมาตรา 393

คณะผู้วิจัยมีเป้าหมายในการสร้างสรรค์เครื่องมือที่เป็นประโยชน์ต่อการวินิจฉัยคดีความผิดตามมาตรา 393 ซึ่งนักกฎหมายและประชาชนทั่วไปสามารถทำความเข้าใจและนำไปประยุกต์ใช้ในการปฏิบัติงานหรือใช้สร้างความตระหนักรู้ต่อพฤติกรรมที่สุ่มเสี่ยงได้ คณะผู้วิจัยจึงนำองค์ความรู้จากการศึกษาวิจัยนี้มาจัดทำแนวทางการวิเคราะห์เบื้องต้นเพื่อประเมินพฤติกรรมที่อาจเข้าข่ายความผิดตามมาตรา 393 ซึ่งสอดคล้องกับวัตถุประสงค์การวิจัยข้อที่ 3 โดยแนวทางนี้เชื่อมโยงบริบทที่มีนัยสำคัญกับองค์ประกอบของความผิดอย่างเป็นระบบ พร้อมขั้นตอนการพิจารณาเพื่อสนับสนุนการวินิจฉัยอย่างมีหลักเกณฑ์

แนวทางเบื้องต้นสำหรับการพิจารณาความผิดฐานดูหมิ่นตามมาตรา 393 นี้ พัฒนาขึ้นโดยการเชื่อมโยงองค์ประกอบของความผิดฐานดูหมิ่นเข้ากับบริบทที่มีความสัมพันธ์กัน และกำหนดปัญหาสำหรับประเด็นพิจารณาที่อิงจากผลการวิเคราะห์บริบทตามที่นำเสนอในผลการศึกษารายงานที่ 1 พร้อมกำหนดเกณฑ์แนวทางการวินิจฉัยโดยคำนึงถึงอิทธิพลและน้ำหนักความสำคัญของบริบทตามที่นำเสนอในผลการศึกษารายงานที่ 2 โดยจัดทำเป็นรูปแบบตารางดังแสดงในตารางที่ 3 จากนั้นกำหนดขั้นตอนการประเมินอย่างเป็นลำดับขั้น

ตารางที่ 3 แนวทางเบื้องต้นสำหรับการพิจารณาความผิดฐานดูหมิ่นตามมาตรา 393

องค์ประกอบ	บริบทที่มีความสัมพันธ์	ประเด็นพิจารณา	แนวทางการวินิจฉัย
ดูหมิ่นผู้อื่น	ความหมายของถ้อยคำ	ถ้อยคำมีความหมายดูถูกเหยียดหยาม หรือทำให้อับอายหรือไม่	ถ้ามีความหมายดูถูก เหยียดหยาม หรือทำให้อับอาย เป็นถ้อยคำที่เข้าข่ายการดูหมิ่น
	ความรุนแรงของภาษา	ถ้อยคำไม่สุภาพหรือไม่	คำหยาบคายมีแนวโน้มเป็นถ้อยคำดูหมิ่น แต่ไม่มีน้ำหนักเพียงพอ ต้องมีความหมายที่เข้าข่ายการดูหมิ่นด้วย
	ความเสียหายต่อชื่อเสียงของผู้เสียหาย	ผู้เสียหายได้รับความเสียหายต่อชื่อเสียงหรือไม่	ถ้อยคำส่งผลเสียหายต่อชื่อเสียง มีแนวโน้มเป็นถ้อยคำดูหมิ่น
	สถานะของผู้เสียหาย	ผู้เสียหายมีสถานะสำคัญทางสังคมหรือไม่	ถ้ามีสถานะสำคัญ เพิ่มน้ำหนักให้การกระทำการเป็นการดูหมิ่น
	การโต้ตอบระหว่างคู่กรณี	ผู้เสียหายกล่าวถ้อยคำดูหมิ่นโต้ตอบหรือไม่	ถ้าโต้ตอบ ไม่เป็นความผิดฐานดูหมิ่น
ซึ่งหน้า	วิธีการเผยแพร่	กล่าวดูหมิ่นโดยมีบุคคลอื่นหลายคนร่วมรับรู้หรือไม่	ถ้ากล่าวให้รับรู้แก่ตัวผู้เสียหาย โดยไม่มีบุคคลอื่นหลายคนร่วมรับรู้ เป็นดูหมิ่นซึ่งหน้า
	ระยะทางระหว่างคู่กรณี	ผู้เสียหายอยู่ในบริเวณใกล้เคียงหรือไม่	ถ้าไม่อยู่ในบริเวณที่เกิดเหตุหรือบริเวณใกล้เคียงกัน ไม่เป็นดูหมิ่นซึ่งหน้า
โฆษณา	วิธีการเผยแพร่	กล่าวดูหมิ่นโดยมีบุคคลอื่นหลายคนร่วมรับรู้หรือไม่	ถ้ามีบุคคลอื่นหลายคนร่วมรับรู้ เป็นดูหมิ่นด้วยการโฆษณา

องค์ประกอบ	บริบทที่มีความสัมพันธ์	ประเด็นพิจารณา	แนวทางการวินิจฉัย
เจตนา	เจตนาของผู้กล่าว	ผู้กล่าวมีเจตนากล่าวเพื่อลด เกียรติลดคุณค่าหรือไม่	ถ้ามีเจตนา อาจเป็นการดูหมิ่น

แนวทางเบื้องต้นสำหรับการพิจารณาความผิดฐานดูหมิ่นที่คณะผู้วิจัยได้นำเสนอตามตารางที่ 3 สามารถนำมาใช้ประเมินว่าการกระทำใดอาจเข้าข่ายความผิดตามมาตรา 393 ได้ โดยดำเนินการตามขั้นตอนดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 พิจารณาบริบทความหมายของถ้อยคำ ความรุนแรงของภาษา ความเสียหายต่อชื่อเสียงของผู้เสียหาย สถานะของผู้เสียหาย และการโต้ตอบระหว่างคู่กรณี ด้วยการตอบปัญหาตามประเด็นพิจารณาเพื่อสะท้อนองค์ประกอบภายนอกของความผิดว่า ผู้กล่าวได้ใช้ถ้อยคำดูหมิ่นผู้เสียหายแล้วหรือไม่

ขั้นตอนที่ 2 พิจารณาบริบทวิธีการเผยแพร่ และระยะห่างระหว่างคู่กรณี ด้วยการตอบปัญหาตามประเด็นพิจารณาเพื่อสะท้อนองค์ประกอบภายนอกของความผิดว่า เป็นการดูหมิ่นซึ่งหน้าหรือดูหมิ่นด้วยการโฆษณาหรือไม่

ขั้นตอนที่ 3 พิจารณาบริบทเจตนาของผู้กล่าว ด้วยการตอบปัญหาตามประเด็นพิจารณาเพื่อสะท้อนองค์ประกอบภายในของความผิดว่า ผู้กระทำมีเจตนาดูหมิ่นหรือไม่

หากคำตอบสะท้อนองค์ประกอบของความผิดครบทั้งสามขั้นตอน ย่อมประเมินได้ว่า การกระทำมีแนวโน้มเข้าข่ายความผิดตามมาตรา 393 แต่ถ้าคำตอบที่ได้ไม่สะท้อนองค์ประกอบความผิดในขั้นตอนหนึ่งขั้นตอนใด การกระทำอาจไม่เข้าข่ายเป็นความผิดตามมาตรา 393

เพื่อให้เห็นภาพการนำแนวทางเบื้องต้นที่ได้จากผลการศึกษานี้ไปประยุกต์ใช้ในทางปฏิบัติ คณะผู้วิจัยขอยกตัวอย่างการประเมินพฤติกรรมที่อาจเข้าข่ายความผิดตามมาตรา 393 ผ่านแนวทางที่เสนอไว้ตามลำดับขั้นตอน ภายใต้สถานการณ์สมมติ ดังนี้

ตัวอย่างที่ 1 นางสาวส้มกับนางแดงมีเรื่องบาดหมางกันมานาน นางสาวส้มบังเอิญเจอนางแดงในงานทอดกฐิน จึงชี้หน้าด่านางแดงต่อหน้าคนที่มาทำบุญว่า “อีชาติหมา” ทำให้นางแดงได้รับความอับอายและถูกผู้คนขบขันนินทา การกระทำของนางส้มเข้าข่ายความผิดตามมาตรา 393 หรือไม่ สามารถประเมินได้ตามขั้นตอนต่อไปนี้

ขั้นตอนที่ 1 พิจารณาองค์ประกอบภายนอกว่า ผู้กล่าวได้ใช้ถ้อยคำดูหมิ่นผู้เสียหายแล้วหรือไม่ ใช้แนวทางพิจารณาที่เชื่อมโยงกับบริบทโดยการตอบปัญหาตามประเด็นพิจารณาที่แสดงในตารางที่ 3

1.1 ถ้อยคำมีความหมายดูถูกเหยียดหยาม หรือทำให้อับอายหรือไม่ คำว่า “อีชาติหมา” มีความหมายในเชิงเปรียบเทียบว่าผู้เสียหายเป็นสัตว์ จึงมีความหมายดูถูกเหยียดหยาม หรือทำให้อับอาย เข้าข่ายการดูหมิ่น

1.2 ถ้อยคำไม่สุภาพหรือไม่ คำว่า “อีชาติหมา” เป็นคำไม่สุภาพ มีแนวโน้มเป็นถ้อยคำดูหมิ่น

1.3 ผู้เสียหายได้รับความเสียหายต่อชื่อเสียงหรือไม่ พบข้อเท็จจริงว่า นางแดงได้รับความอับอายและถูกผู้คนขบขันนินทา ถ้อยคำส่งผลเสียหายต่อชื่อเสียง มีแนวโน้มเป็นถ้อยคำดูหมิ่น

1.4 ผู้เสียหายมีสถานะสำคัญทางสังคมหรือไม่ ไม่ปรากฏข้อเท็จจริงว่า นางแดงมีสถานะสำคัญทางสังคม จึงไม่นำบริบทข้อนี้มาประกอบการพิจารณาเพิ่มน้ำหนักแก่การกระทำ

1.5 ผู้เสียหายกล่าวถ้อยคำดูหมิ่นโต้ตอบหรือไม่ ไม่ปรากฏข้อเท็จจริงว่า นางแดงกล่าวถ้อยคำดูหมิ่นโต้ตอบ จึงไม่นำบริบทข้อนี้มาประกอบการพิจารณาในเชิงหักล้างความผิด

ผลของการพิจารณาตามขั้นตอนที่ 1 สรุปได้ว่า ถ้อยคำของนางส้มมีความหมายเข้าข่ายการดูหมิ่นทั้งยังเป็นถ้อยคำไม่สุภาพและทำให้นางแดงได้รับความเสียหายต่อชื่อเสียง จึงมีน้ำหนักเพียงพอที่จะวินิจฉัยว่านางส้มผู้กล่าวได้ใช้ถ้อยคำดูหมิ่นนางแดงผู้เสียหายแล้ว

ขั้นตอนที่ 2 พิจารณาองค์ประกอบภายนอกกว่า เป็นการดูหมิ่นซึ่งหน้าหรือดูหมิ่นด้วยการโฆษณาหรือไม่ ใช้แนวทางพิจารณาที่เชื่อมโยงกับบริบทโดยการตอบปัญหาตามประเด็นพิจารณาที่แสดงในตารางที่ 3

2.1 กล่าวดูหมิ่นโดยมีบุคคลอื่นหลายคนร่วมรับรู้หรือไม่ พบข้อเท็จจริงว่า นางส้มกล่าวในงานทอดกฐินต่อหน้าคนที่มาทำบุญ จึงมีบุคคลอื่นหลายคนร่วมรับรู้ เป็นดูหมิ่นด้วยการโฆษณา

2.2 ผู้เสียหายอยู่ในบริเวณใกล้เคียงหรือไม่ กรณีเข้าลักษณะการดูหมิ่นด้วยการโฆษณาตามข้อ 2.1 แล้ว ไม่ใช่การดูหมิ่นซึ่งหน้า จึงไม่มีประเด็นต้องพิจารณาเรื่องระยะห่างระหว่างคู่กรณี

ผลของการพิจารณาตามขั้นตอนที่ 2 สรุปได้ว่า การกระทำของนางส้มเป็นการดูหมิ่นด้วยการโฆษณา

ขั้นตอนที่ 3 พิจารณาองค์ประกอบภายในว่า ผู้กระทำความผิดเจตนาดูหมิ่นหรือไม่ ใช้แนวทางพิจารณาที่เชื่อมโยงกับบริบทโดยการตอบปัญหาตามประเด็นพิจารณาที่แสดงในตารางที่ 3

3.1 ผู้กล่าวมีเจตนากล่าวเพื่อลดเกียรติลดคุณค่าหรือไม่ พบข้อเท็จจริงว่า นางส้มตั้งใจด่านางแดงต่อหน้าคนที่มาทำบุญเพื่อให้นางแดงได้รับความอับอาย เนื่องจากเคยมีเรื่องบาดหมางกันมาก่อน สันนิษฐานได้ว่ามีเจตนาถ้อยคำเพื่อประสงค์ลดเกียรติลดคุณค่าของนางแดง ถือเป็นการดูหมิ่นนางแดง

ผลของการพิจารณาตามขั้นตอนที่ 3 สรุปได้ว่า นางส้มมีเจตนาดูหมิ่นนางแดง

ดังนี้ สรุปผลการประเมินได้ว่า การกระทำอาจเข้าข่ายความผิดฐานดูหมิ่นตามมาตรา 393 เนื่องจากผลการพิจารณาสะท้อนองค์ประกอบของความผิดครบทั้งสามขั้นตอน

ตัวอย่างที่ 2 นายดำกับนางเขียวโต้เถียงกันในที่ทำงาน หลังจากต่างคนต่างกลับไปบ้านที่อยู่คนละตำบล นายดำส่งข้อความด้วยจดหมายอิเล็กทรอนิกส์ไปถึงนางเขียวเป็นการส่วนตัวว่า “อีหน้าโง่ ต่อแหล” การกระทำของนายดำเข้าข่ายความผิดตามมาตรา 393 หรือไม่ สามารถประเมินได้ตามขั้นตอนต่อไปนี้

ขั้นตอนที่ 1 พิจารณาองค์ประกอบภายนอกกว่า ผู้กล่าวได้ใช้ถ้อยคำดูหมิ่นผู้เสียหายแล้วหรือไม่ ใช้แนวทางพิจารณาที่เชื่อมโยงกับบริบทโดยการตอบปัญหาตามประเด็นพิจารณาที่แสดงในตารางที่ 3

1.1 ถ้อยคำมีความหมายดูถูกเหยียดหยาม หรือทำให้อับอายหรือไม่ คำว่า “อีหน้าโง่ ต่อแหล” มีความหมายว่าผู้เสียหายเป็นคนไม่ฉลาดและเป็นคนพูดเท็จ จึงมีความหมายดูถูกเหยียดหยาม หรือทำให้อับอาย เข้าข่ายการดูหมิ่น

1.2 ถ้อยคำไม่สุภาพหรือไม่ คำว่า “อีหน้าโง่ ต่อแหล” เป็นคำไม่สุภาพ มีแนวโน้มเป็นถ้อยคำดูหมิ่น

1.3 ผู้เสียหายได้รับความเสียหายต่อชื่อเสียงหรือไม่ ไม่ปรากฏข้อเท็จจริงว่า นางเขียวได้รับความเสียหายต่อชื่อเสียงหรือมีผู้อื่นรับรู้ถึงถ้อยคำในจดหมายอิเล็กทรอนิกส์ จึงไม่นำบริบทข้อนี้มาประกอบการพิจารณาเพิ่มน้ำหนักแก่การกระทำ

1.4 ผู้เสียหายมีสถานะสำคัญทางสังคมหรือไม่ ไม่ปรากฏข้อเท็จจริงว่า นางเชียวมีสถานะสำคัญทางสังคม จึงไม่นำบริบทข้อนี้มาประกอบการพิจารณาเพิ่มน้ำหนักแก่การกระทำ

1.5 ผู้เสียหายกล่าวถ้อยคำดูหมิ่นโต้ตอบหรือไม่ ไม่ปรากฏข้อเท็จจริงว่า นางเชียวกล่าวถ้อยคำดูหมิ่นโต้ตอบ จึงไม่นำบริบทข้อนี้มาประกอบการพิจารณาในเชิงหักล้างความผิด

ผลของการพิจารณาตามขั้นตอนที่ 1 สรุปได้ว่า ถ้อยคำของนายดำมีความหมายเข้าข่ายการดูหมิ่นทั้งยังเป็นถ้อยคำไม่สุภาพ จึงมีน้ำหนักเพียงพอที่จะวินิจฉัยว่า นายดำผู้กล่าวได้ใช้ถ้อยคำดูหมิ่นนางเชียวผู้เสียหายแล้ว

ขั้นตอนที่ 2 พิจารณาองค์ประกอบภายนอกว่า เป็นการดูหมิ่นซึ่งหน้าหรือดูหมิ่นด้วยการโฆษณาหรือไม่ ใช้แนวทางพิจารณาที่เชื่อมโยงกับบริบทโดยการตอบปัญหาตามประเด็นพิจารณาที่แสดงในตารางที่ 3

2.1 กล่าวดูหมิ่นโดยมีบุคคลอื่นหลายคนร่วมรับรู้หรือไม่ พบข้อเท็จจริงว่า นายดำส่งข้อความดูหมิ่นด้วยจดหมายอิเล็กทรอนิกส์ไปยังนางเชียวเป็นการส่วนตัว จึงไม่มีบุคคลอื่นร่วมรับรู้ ไม่เป็นการดูหมิ่นด้วยการโฆษณา

2.2 ผู้เสียหายอยู่ในบริเวณใกล้เคียงหรือไม่ จากข้อเท็จจริง นายดำส่งข้อความดูหมิ่นด้วยจดหมายอิเล็กทรอนิกส์ไปยังนางเชียวที่บ้านอยู่คนละตำบล ซึ่งไม่อยู่ในบริเวณใกล้เคียงกัน ระยะห่างระหว่างนายดำกับนางเชียวในกรณีนี้จึงเป็นบริบทที่มีผลเชิงหักล้างทำให้ไม่เป็นการดูหมิ่นซึ่งหน้า

ผลของการพิจารณาตามขั้นตอนที่ 2 สรุปได้ว่า การกระทำของนายดำไม่เข้าองค์ประกอบภายนอกในส่วนพฤติการณ์ของการกระทำ คือ ไม่เป็นทั้งการดูหมิ่นผู้อื่นที่กระทำซึ่งหน้าหรือกระทำด้วยการโฆษณา

ขั้นตอนที่ 3 พิจารณาองค์ประกอบภายในว่า ผู้กระทำมีเจตนาดูหมิ่นหรือไม่ ใช้แนวทางพิจารณาที่เชื่อมโยงกับบริบทโดยการตอบปัญหาตามประเด็นพิจารณาที่แสดงในตารางที่ 3

3.1 ผู้กล่าวมีเจตนากล่าวเพื่อลดเกียรติลดคุณค่าหรือไม่ พบข้อเท็จจริงว่า นายดำตั้งใจด่านางเชียวหลังจากที่ได้โต้เถียงกันในที่ทำงาน สันนิษฐานได้ว่ามีเจตนากล่าวเพื่อประสงค์ลดเกียรติลดคุณค่าของนางเชียวถือเป็นการดูหมิ่นนางเชียว

ผลของการพิจารณาตามขั้นตอนที่ 3 สรุปได้ว่า นายดำมีเจตนาดูหมิ่นนางเชียว

ดังนั้น สรุปผลการประเมินได้ว่า การกระทำไม่เข้าข่ายความผิดฐานดูหมิ่นตามมาตรา 393 เนื่องจากผลของการพิจารณาตามขั้นตอนที่ 2 การกระทำของนายดำไม่เข้าองค์ประกอบภายนอกโดยไม่เป็นทั้งการดูหมิ่นผู้อื่นซึ่งหน้าหรือดูหมิ่นผู้อื่นด้วยการโฆษณา

จากตัวอย่างการประเมินพฤติกรรมการได้สถานการณ์สมมติข้างต้น แสดงให้เห็นว่า แนวทางเบื้องต้นสำหรับการพิจารณาความผิดฐานดูหมิ่นตามมาตรา 393 ที่เสนอในงานวิจัยฉบับนี้ มีกระบวนการประเมินอย่างเป็นลำดับขั้นตอนซึ่งไม่ยากต่อการทำความเข้าใจและนำไปใช้ ทั้งยังมีประสิทธิภาพในการใช้ประเมินพฤติกรรมการต้องสงสัยว่าเข้าข่ายความผิดฐานดูหมิ่นได้จริง บรรลุเป้าหมายของคณะผู้วิจัยในการสร้างสรรค์เครื่องมือที่เป็นประโยชน์ต่อการวินิจฉัยคดีและสามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้ทั้งโดยนักกฎหมาย บุคลากรในกระบวนการยุติธรรม นักศึกษา และประชาชนทั่วไป

สรุปและอภิปรายผล (Discussion)

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อจำแนกและวิเคราะห์บริบทแวดล้อมที่มีความสัมพันธ์กับการวินิจฉัยความผิดฐานดูหมิ่นตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 393 โดยศึกษาจากคำพิพากษาศาลฎีกา พบว่า การวินิจฉัยความผิดฐานดูหมิ่นอาศัยการพิจารณาองค์ประกอบทางกฎหมายและบริบทแวดล้อมที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์กันอย่างเป็นองค์รวม จำแนกเป็นบริบทที่มีอิทธิพลต่อการวินิจฉัยได้ 8 ประการ ซึ่งจัดกลุ่มได้เป็น 3 กลุ่ม ได้แก่ บริบทที่เกี่ยวข้องกับภาษาที่ใช้ บริบทที่เกี่ยวข้องกับสถานการณ์ในที่เกิดเหตุ และบริบทที่เกี่ยวข้องกับความรู้ความเข้าใจร่วมและการรับรู้ทางสังคม เป็นการศึกษาที่ขยายขอบเขตองค์ความรู้จากข้อเสนอแนะของสุรัสวดี และพลสิทธิ์ [19] ที่เสนอให้วินิจฉัยความผิดฐานดูหมิ่นโดยพิจารณาประกอบกับบริบทและสถานการณ์ขณะที่มีการกระทำ ผลการศึกษาแสดงให้เห็นถึงคุณประโยชน์ของการปรับใช้กฎหมายโดยคำนึงถึงบริบทอย่างเป็นองค์รวมคือ ทำให้ศาลสามารถปรับใช้กฎหมายให้เข้ากับข้อเท็จจริงในแต่ละคดีได้อย่างยืดหยุ่นและเป็นธรรมมากขึ้น ถ้อยคำเดียวกันอาจเป็นหรือไม่เป็นความผิดก็ได้ ขึ้นอยู่กับว่าผู้พูดต้องการสื่อความหมายจากถ้อยคำไปยังผู้ฟังอย่างไร ซึ่งต้องอาศัยการพิจารณาจากบริบทแวดล้อมที่เกี่ยวข้องจึงจะวินิจฉัยได้อย่างถูกต้อง ตัวอย่างเช่น คำว่า โง่ โดยความหมายของถ้อยคำอาจมองว่าเข้าข่ายการดูหมิ่น แต่ในบางบริบทหรือบางสถานการณ์อาจเป็นเพียงการวิพากษ์วิจารณ์โดยไม่ได้มุ่งดูหมิ่นผู้เสียหาย ซึ่งก็ได้ปรากฏคำพิพากษาศาลฎีกาทั้งที่วินิจฉัยว่าเป็นการดูหมิ่น (คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 7572/2542) และที่วินิจฉัยว่าไม่เป็นการดูหมิ่น (คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1902/2492) จึงเป็นหลักฐานยืนยันว่าบริบทแวดล้อมที่เกี่ยวข้องเป็นปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการวินิจฉัยผลของคดี และการพิจารณาบริบทยังช่วยสะท้อนความเป็นจริงของการปฏิสัมพันธ์ในสังคมได้ดีกว่าการให้ความสำคัญกับความหมายของถ้อยคำตามพจนานุกรมเพียงอย่างเดียว อย่างไรก็ตาม การที่ศาลต้องวินิจฉัยโดยพิจารณาบริบทแวดล้อมอย่างรอบด้าน ทำให้ความรู้ความสามารถและประสบการณ์ของผู้พิพากษาเป็นสิ่งที่มีความสำคัญในการผลักดันให้เกิดการใช้ดุลยพินิจที่ถูกต้องและเหมาะสม

ผลการวิจัยยืนยันความสำคัญ บทบาท และอิทธิพลของบริบททั้ง 8 ประการในฐานะเป็นปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการวินิจฉัยองค์ประกอบมาตรา 393 โดยพบว่า ความหมายของถ้อยคำกับเจตนาของผู้กระทำเป็นบริบทที่มีอิทธิพลต่อการวินิจฉัยมากที่สุด เพราะส่งผลชี้ขาดว่าการกระทำเป็นความผิดฐานดูหมิ่นหรือไม่ ศาลยังคงให้ความสำคัญอย่างสม่ำเสมอกับหลักการพิจารณาที่ว่าถ้อยคำดูหมิ่นต้องเป็นการดูถูกเหยียดหยามสบประมาทผู้เสียหาย หรือเป็นการทำให้ผู้เสียหายอับอาย ซึ่งปรากฏในคำพิพากษาหลายฉบับจนถึงปัจจุบัน โดยพิจารณาทั้งมุมมองความหมายโดยตรงและความหมายโดยนัยร่วมกับการพิจารณาบริบทอื่นอย่างเป็นองค์รวม เพื่อเข้าถึงความหมายและเจตนาของผู้กล่าวหาว่าต้องการสื่อความหมายเป็นการลดเกียรติลดคุณค่าด้วยการดูถูก เหยียดหยาม หรือทำให้อับอายหรือไม่ บริบทที่มีอิทธิพลรองลงมาและมีส่วนช่วยสนับสนุนแนวโน้มให้การกระทำเป็นความผิด ได้แก่ สถานะของผู้เสียหาย ความรุนแรงของภาษา และความเสียหายต่อชื่อเสียงของผู้เสียหาย ส่วนบริบทวิธีการเผยแพร่มีบทบาทในการใช้จำแนกว่าเป็นความผิดฐานดูหมิ่นซึ่งหน้าหรือดูหมิ่นด้วยการโฆษณา การศึกษายังพบว่า การโต้ตอบระหว่างคู่กรณีและระยะห่างระหว่างคู่กรณี มีฐานะเป็นบริบทที่มีอิทธิพลในเชิงหักล้างทำให้การกระทำไม่มีความผิด

คณะผู้วิจัยตั้งข้อสังเกตสองประการจากผลการศึกษาริบท่อนประกอบไปด้วย ประการที่หนึ่งในบริบทเรื่องความรุนแรงของภาษา ขอเน้นย้ำว่าคำพิพากการใช้ถ้อยคำไม่สุภาพหรือคำหยาบคาย ไม่จำเป็นต้องได้รับการวินิจฉัยว่าเป็นการดูหมิ่นเสมอไป หลักเกณฑ์ที่ศาลใช้แยกแยะระหว่างคำไม่สุภาพที่เป็นการดูหมิ่นกับคำไม่สุภาพที่ไม่เป็นการดูหมิ่นยังคงอยู่ที่ความหมายของถ้อยคำนั้นที่ผู้กล่าวต้องการสื่อสารซึ่งต้องทำความเข้าใจจากการวิเคราะห์ความหมายประกอบพฤติการณ์ในคดี ประการที่สองในบริบทเรื่องระยะห่างระหว่างคู่กรณีซึ่งเป็นปัจจัยที่มีอิทธิพลในเชิงหักล้าง ปรากฏแนวคำพิพากษาที่ขัดแย้งกันในการตีความผ่านโทรศัพท์ โดยคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 20593/2556 วินิจฉัยว่าเป็นความผิด แต่คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 3711/2557 วินิจฉัยว่าไม่เป็นความผิด ความแตกต่างของคำวินิจฉัยนี้อาจสะท้อนถึงการตีความองค์ประกอบ “ซึ่งหน้า” ที่ยังไม่มีหลักเกณฑ์อันชัดเจนและแน่นอน โดยเฉพาะกรณีที่มีเทคโนโลยีการสื่อสารเข้ามาเกี่ยวข้อง สร้างความไม่แน่นอนในการบังคับใช้กฎหมายของบุคลากรในกระบวนการยุติธรรม นำไปสู่ปัญหาความเสมอภาคซึ่งกระทบกับความเชื่อมั่นต่อกระบวนการยุติธรรมในภาพรวม ในประเด็นนี้มีข้อเสนอแนะที่สอดคล้องกันจากการศึกษาของชุดิกานุจน์ ศรีณัฐกุล [20] ภาวิณี คั่นสงคราม [21] และภูณัช รัตนชัย [22] ซึ่งเสนอให้การดูหมิ่นทางโทรศัพท์เป็นการดูหมิ่นซึ่งหน้าโดยไม่คำนึงถึงเรื่องระยะห่างระหว่างคู่กรณี คณะผู้วิจัยเห็นว่าศาลควรทบทวนแนวทางการตีความองค์ประกอบ “ซึ่งหน้า” ให้มีความชัดเจนแน่นอน และอาจต้องมีการศึกษาทบทวนอิทธิพลของบริบทเรื่องนี้จากแนวโน้มการวินิจฉัยของศาลในอนาคต

การวิจัยนี้มีส่วนสำคัญในการสร้างความเข้าใจและความตระหนักรู้ถึงความสำคัญและบทบาทของบริบทแต่ละประการที่มีผลต่อการวินิจฉัยความผิดฐานดูหมิ่น จุดประกายการศึกษากฎหมายอาญาในมิติของบริบทแวดล้อมที่นอกเหนือจากการศึกษาถ้อยคำในตัวบทกฎหมาย เอื้อประโยชน์ต่อการอำนวยความสะดวกอย่างแม่นยำและรัดกุมยิ่งขึ้น โดยเฉพาะแนวทางเบื้องต้นสำหรับการพิจารณาความผิดฐานดูหมิ่นที่คณะผู้วิจัยพัฒนาขึ้นในผลการศึกษาส่วนที่ 3 ซึ่งสอดคล้องกับวัตถุประสงค์หลักข้อสุดท้ายของการวิจัย แนวทางดังกล่าวมีการวางประเด็นพิจารณาพร้อมทั้งข้อแนะนำแนวทางการวินิจฉัยที่มีกระบวนการเป็นลำดับขั้นตอนเป็นเครื่องมือสำคัญที่ช่วยสนับสนุนการใช้ดุลพินิจวินิจฉัยอย่างมีหลักเกณฑ์ เป็นระบบ และสามารถนำไปประยุกต์ใช้งานได้จริงอย่างเป็นรูปธรรม ทั้งยังช่วยเสริมสร้างความเข้าใจแก่นักกฎหมายและประชาชน รวมถึงลดความไม่แน่นอนในการบังคับใช้กฎหมายในทางปฏิบัติ

การวิจัยนี้จึงบรรลุวัตถุประสงค์ในการศึกษาริบท่อนที่มีความเกี่ยวข้องกับการวินิจฉัยความผิดตามประมวลกฎหมายอาญามาตรา 393 วิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างบริบทและองค์ประกอบทางกฎหมาย และพัฒนาแนวทางเบื้องต้นในการพิจารณาความผิดฐานดูหมิ่น ซึ่งมีส่วนขยายขอบเขตองค์ความรู้ใหม่ทางวิชาการ และสามารถประยุกต์ใช้เป็นประโยชน์ต่อการวินิจฉัยคดีและการตีความของนักกฎหมาย รวมทั้งเป็นประโยชน์ต่อประชาชนทั่วไปในการสร้างความระมัดระวังในการใช้คำพูดต่อผู้อื่นในรูปแบบหรือสถานการณ์ที่สุ่มเสี่ยงเข้าข่ายเป็นการดูหมิ่นตามแนวคำพิพากษาศาลฎีกา

อนึ่ง คณะผู้วิจัยใช้คำพิพากษาศาลฎีกาเป็นฐานข้อมูลในการศึกษา จึงมีข้อจำกัดในด้านปริมาณข้อมูลที่ยังไม่ครอบคลุมรูปแบบคดีใหม่ ๆ ที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน เช่น การดูหมิ่นโดยใช้คำย่อและคำแสลงสมัยใหม่

ที่นิยมในสื่อสังคมออนไลน์ และการดูหมิ่นด้วยการกระทำซึ่งยังไม่มีคำพิพากษาที่ตัดสินเป็นแนวทางในการศึกษา อย่างเพียงพอ งานวิจัยในอนาคตอาจศึกษาต่อยอดในประเด็นนี้โดยเฉพาะเจาะจง

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย คณะผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. สำนักงานศาลยุติธรรมควรพิจารณาจัดทำแนวปฏิบัติ (Guidelines) ในการวินิจฉัยความผิดฐานดูหมิ่นที่ให้ความสำคัญกับการพิจารณาบริบทแวดล้อม 8 ประการที่ได้จากผลการวิจัยนี้ สำหรับใช้เป็นแนวทางในการปฏิบัติงานของพนักงานสอบสวน พนักงานอัยการ และผู้พิพากษา เพื่อลดการใช้ดุลพินิจอย่างไร้หลักเกณฑ์และเสริมสร้างความเป็นเอกภาพในการใช้ดุลพินิจ

2. สำนักงานศาลยุติธรรมควรพิจารณาทบทวนแนวทางการตีความและปรับใช้มาตรา 393 ให้มีความชัดเจนยิ่งขึ้น สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงของยุคสมัย โดยเฉพาะในส่วนของบริษัทที่มีความขัดแย้งในแนวคำพิพากษา เพื่อสร้างความเสมอภาคและลดความไม่แน่นอนของคำวินิจฉัย

3. หน่วยงานในกระบวนการยุติธรรมควรจัดทำสื่อเผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับลักษณะของพฤติกรรมบริบทแวดล้อม รวมถึงตัวอย่างถ้อยคำที่อาจสุ่มเสี่ยงเข้าข่ายความผิดตามมาตรา 393 ที่ได้จากผลการวิจัยนี้ เพื่อสร้างความตระหนักรู้แก่ประชาชนและลดแนวโน้มในการกระทำความผิด

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

1. ควรเผยแพร่แนวทางเบื้องต้นสำหรับการพิจารณาความผิดฐานดูหมิ่นที่พัฒนาขึ้นจากการวิจัยนี้ และส่งเสริมให้บุคลากรในกระบวนการยุติธรรม เช่น พนักงานสอบสวน พนักงานอัยการ ทนายความ รวมถึงประชาชนทั่วไป ได้มีโอกาสศึกษาทำความเข้าใจเพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการประเมินพฤติกรรมที่สุ่มเสี่ยงต่อการกระทำความผิดตามมาตรา 393

2. บุคลากรในกระบวนการยุติธรรมควรนำแนวทางเบื้องต้นสำหรับการพิจารณาความผิดฐานดูหมิ่นไปประยุกต์ใช้ในการปฏิบัติงาน เพื่อให้การใช้ดุลพินิจเป็นไปอย่างมีหลักเกณฑ์

3. สถาบันการศึกษาและนักวิชาการควรนำผลการวิจัยนี้ไปบูรณาการในเนื้อหาการเรียนการสอนกฎหมายอาญา เพื่อให้ผู้เรียนได้เรียนรู้แนวคิดเรื่องพิจารณาบริบทประกอบกับองค์ประกอบของกฎหมาย

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรศึกษาวิจัยเพิ่มเติมเกี่ยวกับแนวทางการวินิจฉัยความผิดฐานดูหมิ่นในบริบทสื่อสังคมออนไลน์ และการดูหมิ่นด้วยการกระทำ เพื่อนำเสนอแนวทางการวินิจฉัยที่เหมาะสมกับบริบทดังกล่าว

เอกสารอ้างอิง (References)

- [1] ประชาชาติธุรกิจ. (2564, 22 กรกฎาคม). “มิลลิ” เสียค่าปรับ 2 พัน ดูหมิ่นด้วยการโฆษณา ยืนยันคำธรรมดา. สืบค้นเมื่อ 14 มีนาคม 2568, จาก <https://www.prachachat.net/general/news-721004>
- [2,4] Mijatović, D. (2017). *Defamation and insult laws in the OSCE region*. Organization for Cooperation and Security Europe.
- [3] Clooney, A., & Webb, P. (2018). The right to insult in international law. *Columbia Human Rights Law Review*, 48(2), 1-55.
- [5] เฉลิมชัยศรี เพ็ญตระกูลชัย. (2552). *การคุ้มครองเกียรติ: ศึกษาคุณธรรมทางกฎหมายในความผิดฐานดูหมิ่น เปรียบเทียบความผิดฐานหมิ่นประมาท* (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารนิติ). มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต.
- [6,20] ชุตติกาญจน์ ศรีณัฐกุล. (2549). *การดูหมิ่นบุคคลซึ่งอยู่ห่างโดยระยะทาง* (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารนิติ). มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต.
- [7,9] ทวีเกียรติ มีนะกนิษฐ และรณกรณ์ บุญมี. (2568). *คำอธิบายกฎหมายอาญา ภาคความผิดและลหุโทษ* (พิมพ์ครั้งที่ 21). กรุงเทพฯ: วิญญูชน.
- [8] สุพิศ ปราณีตพลกรัง. (2567). *คดีหมิ่นประมาท-ดูหมิ่น* (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ: นิติธรรม.
- [10] สหรัฐ กิติ ศุภการ. (2566). *หลักและคำพิพากษา กฎหมายอาญา* (พิมพ์ครั้งที่ 13). กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์เดือนตุลา.
- [11,12] คณพล จันทร์หอม. (2568). *คำอธิบายกฎหมายอาญาภาคความผิด เล่ม 3* (พิมพ์ครั้งที่ 9). กรุงเทพฯ: วิญญูชน.
- [13] วิเชียร ดิเรกอุดมศักดิ์. (2567). *กฎหมายอาญาพิสดาร เล่ม 2* (ฉบับปรับปรุงใหม่ ปี 2567). กรุงเทพฯ: หจก.แสงจันทร์การพิมพ์.
- [14,15] สมบูรณ์ พจน์ประสาท. (2563). *วัจนปฏิบัติศาสตร์เบื้องต้น*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์เดือนตุลา.
- [16] วิภากร วงศ์ไทย. (2567). การวิเคราะห์การสนทนาตามแนวของวัจนปฏิบัติศาสตร์. *วารสารมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์*, 14(1), 17-31.
- [17,19] สุรัสวดี แสนสุข และพลสิทธิ์ จิระสันติโน. (2560). ข้อสังเกตเบื้องต้นเกี่ยวกับหมิ่นประมาทและดูหมิ่น ในกฎหมายอาญา. *วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี*, 8, 68-94.
- [18] ราชบัณฑิตยสถาน. (2554). *พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554*.
- [21] ภาวณี คั่นสงคราม. (2550). ปัญหากฎหมายเกี่ยวกับความผิดฐานดูหมิ่นซึ่งหน้า: ศึกษากรณีดูหมิ่นทางโทรศัพท์. *วารสารรัชต์ภาคย์*, 18(61), 516-528.
- [22] ภูณัช รัตนชัย. (2559). การตีความกฎหมายอาญา: คดีดูหมิ่นผู้อื่นซึ่งหน้าโดยการใช้โทรศัพท์. *วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี*, 8(3), 125-153.